

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Кафедра фінансів

На правах рукопису

ДЕМЧУК ІРИНА ВІКТОРІВНА

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Спеціальність 072 „Фінанси, банківська справа страхування та фондовий ринок”

Освітньо-професійна програма «Фінанси і кредит»

Робота на здобуття освітнього ступеня "Магістр"

Науковий керівник:

Теслюк Софія Анатолівна

кандидат економічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____

засідання кафедри фінансів

Завідувач кафедри

проф. Стащук О. В. _____

ЛУЦЬК – 2024

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Факультет економіки та управління

Кафедра фінансів

Другий (магістерський) рівень

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітньо-професійна програма «Фінанси та кредит»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

« 27 » вересня 2023 року

ЗАВДАННЯ НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (ПРОЕКТ)

ЗДОБУВАЧУ ОСВІТИ

Демчук Ірини Вікторівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема проекту (роботи) Недержавне пенсійне забезпечення в Україні

Керівник проекту (роботи) Теслюк Софія Анатолівна, к.е.н., доцент,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

2. Строк подання студентом роботи (проекту) 04.12.2024

3. Мета та завдання випускної кваліфікаційної роботи (проекту) Метою роботи є розкриття теоретичних аспектів, аналіз сучасного стану та надання практичних рекомендацій щодо розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

Завдання роботи полягають у визначенні основних засад функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні, виявленні основних проблем та викликів, оцінці досвіду інших країн і розробці рекомендацій щодо її вдосконалення для забезпечення громадянам належного рівня життя після виходу на пенсію та полегшення навантаження на Державний бюджет.

Дата видачі завдання. 27.09.2023

АНОТАЦІЯ

Демчук І.В. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні.

У роботі розглянуто теоретичні та практичні аспекти недержавного пенсійного забезпечення в Україні як ключового елемента реформування національної пенсійної системи. Проведено аналіз сучасного стану та основних тенденцій розвитку недержавного пенсійного забезпечення в контексті демографічних викликів, фінансової нестабільності та низького рівня пенсійного забезпечення в державному секторі.

Визначено економічну сутність, цілі та завдання недержавного пенсійного забезпечення як важливого інструменту соціальної політики. Розглянуто механізми функціонування недержавних пенсійних фондів (НПФ), їхню нормативно-правову базу та роль у забезпеченні фінансової стабільності пенсійної системи. Проаналізовано динаміку суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення, рівень довіри населення до приватного пенсійного забезпечення та залучення фінансових ресурсів у довгострокові інвестиції.

Особливу увагу приділено міжнародному досвіду функціонування недержавних пенсійних систем, таких як у Франція, Японія, США, Німеччина та Швеція, для визначення можливостей його адаптації до українських умов. Досліджено вплив недержавного пенсійного забезпечення на економічний розвиток, зокрема через стимулювання заощаджень, розвиток фінансових ринків та зміцнення соціальної стабільності.

Обґрунтовано основні напрями вдосконалення недержавного пенсійного забезпечення в Україні, зокрема через запровадження стимулюючих податкових пільг, посилення прозорості діяльності НПФ, підвищення фінансової грамотності населення та посилення контролю за діяльністю фондів.

Зроблені аналітичні та розрахункові висновки дозволяють оцінити поточний стан системи недержавного пенсійного забезпечення, її ефективність та здатність забезпечувати пенсійні виплати. Результати дослідження випускної роботи можуть бути корисними для усіх зацікавлених сторін, включаючи управлінців активами НПФ, лайфових страхових компаній, державних органів

при прийнятті рішень з регулювання, а також для розробки стратегій управління пенсійними активами й забезпечення фінансової стабільності

Ключові слова: недержавне пенсійне забезпечення, пенсійні фонди, страхові компанії, пенсійна програма, фінансова стабільність, соціальна політика.

SUMMARY

Demchuk I.V. Non-state pension provision in Ukraine.

The paper examines the theoretical and practical aspects of non-state pension provision in Ukraine as a key element of reforming the national pension system. The current state and main trends in the development of non-state pension provision are analyzed in the context of demographic challenges, financial instability and low levels of pension provision in the public sector.

The economic essence, goals and objectives of non-state pension provision as an important tool of social policy are determined. The mechanisms of functioning of non-state pension funds (NPF), their regulatory framework and role in ensuring the financial stability of the pension system are considered. The dynamics of non-state pension provision entities, the level of public trust in private pension provision and the attraction of financial resources for long-term investments are analyzed.

Special attention is paid to the international experience of non-state pension systems, such as those in France, Japan, the USA, Germany and Sweden, to determine the possibilities of its adaptation to Ukrainian conditions. The impact of non-state pension provision on economic development is studied, in particular through the stimulation of savings, the development of financial markets and the strengthening of social stability.

The main directions of improving non-state pension provision in Ukraine are substantiated, in particular through the introduction of stimulating tax benefits, increasing the transparency of NPF activities, increasing the financial literacy of the population and strengthening control over the activities of funds.

The analytical and calculation conclusions made allow us to assess the current state of the non-state pension system, its efficiency and ability to provide pension payments. The results of the thesis research can be useful for all stakeholders, including

managers of NPF assets, life insurance companies, government agencies in making regulatory decisions, as well as for developing strategies for managing pension assets and ensuring financial stability. Keywords: non-state pension system, pension funds, insurance companies, pension program, financial stability, social policy.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	7
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	7
1.1 Сутність та особливості недержавного пенсійного забезпечення в Україні.....	7
1.2. Нормативно-правове регулювання системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні	11
1.3. Особливості функціонування недержавних пенсійних фондів як ключового суб'єкта недержавного пенсійного забезпечення в Україні	15
РОЗДІЛ 2	19
АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ	19
2.1. Оцінка сучасного стану недержавних пенсійних фондів в Україні	19
2.2. Аналіз діяльності компаній зі страхування життя у системі недержавного пенсійного забезпечення в Україні	26
2.3. Аналіз ефективності діяльності банків у системі недержавного пенсійного забезпечення в Україні	32
РОЗДІЛ 3	39
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ	39
3.1 Зарубіжний досвід функціонування недержавного пенсійного забезпечення	39
3.2 Проблематика діяльності недержавного пенсійного забезпечення в Україні.....	44
3.3 Напрями вирішення проблем та перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні	47
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
ДОДАТКИ.....	Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність теми недержавного пенсійного забезпечення в Україні обумовлена низкою невирішених проблем у пенсійній системі країни. Насамперед, збільшення середнього віку населення та скорочення числа працездатних осіб створюють загрозу для стабільності пенсійних фондів. Іншою проблемою є недостатній рівень пенсійних виплат, зокрема на фоні зростання витрат на медичні послуги та інші потреби літніх людей. Окрім того, питання ефективності та прозорості управлінських процесів у недержавних пенсійних фондах залишається актуальним, що вимагає додаткової уваги та подальших досліджень для забезпечення фінансової стабільності та соціальної безпеки населення в майбутньому. Таким чином, вивчення цієї теми є важливим для розробки дієвих стратегій реформування та створення ефективної системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні, яка сприятиме не лише підвищенню рівня добробуту населення, але й розвитку фінансового ринку, його інтеграції зі світовими ринками, впровадженню передових практик та стандартів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сутність та роль недержавного пенсійного забезпечення досліджувалося у працях багатьох вітчизняних науковців. Серед них: О. М. Васильченко, С. А. Теслюк [12], Д. Г. Лук'яненко, О. А. Горбунова [1], Н. Б. Татарин, О. Й. Ткач, О. В. Борисюк [57], Н. М. Ковальова, Л. Г. Ліпич, В. І. Грушко [2], Ю. В. Вітка, І. Ю. Кондрат, С. С. Пахода та інші [3].

Іномеземні вчені також займалися дослідженням цього питання: П. Даймонд, Г. Гендрікс, Г. МакТаггарт, В. Роік та інші [4].

Мета та завдання дослідження. Метою випускною кваліфікаційної роботи є розкриття теоретичних аспектів, аналіз сучасного стану та надання практичних рекомендацій щодо розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

Досягнення цієї мети здійснюється через вирішення таких завдань:

- визначити сутність та особливості недержавного пенсійного забезпечення в Україні;
- дослідити нормативно-правове регулювання системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні;
- охарактеризувати особливості функціонування недержавних пенсійних фондів як ключового суб'єкта недержавного пенсійного забезпечення в Україні;
- оцінити сучасний стан недержавних пенсійних фондів в Україні;
- проаналізувати діяльність компаній зі страхування життя у системі недержавного пенсійного забезпечення в Україні;
- дослідити ефективність діяльності банків у системі недержавного пенсійного забезпечення в Україні;
- ознайомитися із зарубіжним досвідом функціонування недержавного пенсійного забезпечення;
- визначити та охарактеризувати проблематику діяльності недержавного пенсійного забезпечення в Україні;
- Запропонувати шляхи вирішення проблем і перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є система недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

Предмет дослідження – це економічні відносини, що формуються у процесі діяльності недержавного пенсійного забезпечення з фінансовими установами.

Методи дослідження. У випускній кваліфікаційній роботі використано сучасні теоретичні та методологічні підходи для дослідження функціонування недержавного пенсійного забезпечення в Україні. Для дослідження теоретичних засад діяльності недержавного пенсійного забезпечення застосовано методи синтезу, аналізу, порівняння, індукції та дедукції. Оцінка поточного стану системи недержавного пенсійного забезпечення здійснюється за допомогою

методів групування, спостереження, експертного оцінювання та групування. Для визначення шляхів майбутнього розвитку та посилення цієї сфери застосовується метод узагальнення. Наді методи дають змогу систематизувати та аналізувати дані системи недержавного пенсійного страхування, визначити взаємозв'язки між її складовими та сформулювати обґрунтовані висновки й рекомендації для їх майбутнього покращення.

Наукова новизна. Оцінивши динаміку приватних пенсійних активів, було уточнено ключові фактори, які найбільше впливають на стабільність і розвиток недержавного пенсійного забезпечення в Україні. Було вдосконалено підходи до підвищення ефективності функціонування недержавних пенсійних фондів шляхом адаптації міжнародного досвіду в умовах української економіки та врахування". сучасних соціально-економічних викликів, таких як демографічна криза та економічна нестабільність.

Практичне значення. Отримані результати дослідження недержавних пенсійних фондів мають значну практичну цінність для вдосконалення пенсійної системи України. Зроблені аналітичні та розрахункові висновки дозволяють оцінити поточний стан системи недержавного пенсійного забезпечення, її ефективність та здатність забезпечувати пенсійні виплати. Результати дослідження випускної роботи можуть бути корисними для усіх зацікавлених сторін, включаючи управлінців активами НПФ, лайфових страхових компаній, державних органів при прийнятті рішень з регулювання, а також для розробки стратегій управління пенсійними активами й забезпечення фінансової стабільності. Результати дослідження допоможуть покращити пенсійну систему України та забезпечити більш ефективне використання недержавних пенсійних фондів для соціального захисту громадян.

Апробація результатів дослідження підтверджується опублікованою науковою статтею у фаховому виданні (категорія «Б»).

Інформаційна база дослідження складається з наукових робіт українських та зарубіжних дослідників і практиків, звіти рейтингових агентств, статистичні дані з офіційних інтернет-ресурсів, фінансові звіти та інші джерела

інформації, які дадуть змогу узагальнити поточний стан та перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1.1 Сутність та особливості недержавного пенсійного забезпечення в Україні

Проблема пенсійного забезпечення почала привертати увагу світової спільноти ще на початку ХХ століття через різке зменшення частки працюючого населення та стрімке зростання кількості людей пенсійного віку. У відповідь на ці зміни більшість розвинених країн створили багаторівневу пенсійну систему, що дозволяє громадянам накопичувати кошти на пенсію з різних джерел фінансування, зокрема й через недержавні пенсійні фонди. Система ґрунтується на обов'язкових і добровільних внесках до накопичувальних фондів.

В Україні багаторівнева пенсійна система була запроваджена в 2003 році з прийняттям законів «Про недержавне пенсійне забезпечення» №1057-IV та «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» №1058-IV і діє до нині [5].

Вона передбачає наявність трьох рівнів (рис. 1.1). Перший рівень — це солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка базується на принципах солідарності та субсидування. Її роль полягає у фінансуванні пенсій і соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду. На другому рівні функціонує накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у рамках якої кошти застрахованих осіб зберігаються в Накопичувальному фонді або недержавних пенсійних фондах. Третій рівень передбачає систему недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ), що базується на добровільній участі громадян, роботодавців та їхніх об'єднань у створенні пенсійних накопичень.

Рис. 1.1. Структура пенсійної системи України

Примітка: побудовано на основі джерела [6,7]

Розглянемо визначення терміну «недержавне пенсійне забезпечення» у наукових джерелах (табл. А.1 додатку А).

Наведені визначення демонструють різноманіття підходів до розуміння та організації недержавного пенсійного забезпечення, акцентуючи увагу на таких ключових аспектах, як добровільна участь, правова основа та інвестиційні стратегії. На наш погляд, недержавне пенсійне забезпечення є системою, що базується на добровільній участі фізичних та юридичних осіб у створенні пенсійних накопичень через різноманітні інвестиційні інструменти з метою забезпечення стабільних виплат у майбутньому. Це можуть бути пенсійні фонди, індивідуальні пенсійні програми, інвестиційні схеми та інші фінансові механізми, які спрямовані на підтримку учасників пенсійного страхування. Такий підхід відображає усі основні принципи недержавного пенсійного забезпечення.

Наразі пенсійне забезпечення громадян в Україні фінансується за рахунок доходів солідарної системи, яка відповідає першому рівню державного пенсійного забезпечення. Однак цих коштів недостатньо навіть для покриття базових потреб громадян. Відтак дохід пенсіонера значною мірою залежить від фінансової стабільності державного пенсійного фонду. Водночас очікується, що коефіцієнт заміщення у солідарній системі 1-го рівня буде зменшуватися після 2030 року через демографічні та економічні фактори, що підвищить значення додаткових джерел пенсійного доходу з накопичувальних програм. Тож у майбутньому українським пенсіонерам доведеться довше працювати, менше витратити та більше заощаджувати.

Система недержавного пенсійного забезпечення в Україні була впроваджена в 2004 році як доповнення до солідарної системи обов'язкового державного пенсійного страхування з метою гарантування громадянам належного рівня життя після виходу на пенсію.

Інакше кажучи, особа, яка є учасником загальнообов'язкового державного страхування, може долучитися до недержавного пенсійного забезпечення з метою збільшення пенсійних виплат у майбутньому.

Недержавне пенсійне забезпечення виконує кілька важливих функцій, а саме [8]:

- Фінансову. Акумулює значні за обсягом заощадження у вигляді добровільних пенсійних внесків, а потім - трансформує їх в інвестиції.
- Інвестиційну. Створює сильний довгостроковий інвестиційний ресурс із зібраних коштів від недержавних пенсійних фондів, який може бути спрямований на розвиток різних секторів економіки.
- Соціальну. Дає можливість створити додаткову до державної пенсію і тим самим поліпшити свій матеріальний стан.

Принципи, на яких ґрунтується діяльність недержавного пенсійного забезпечення зображені на рис. 1.2.

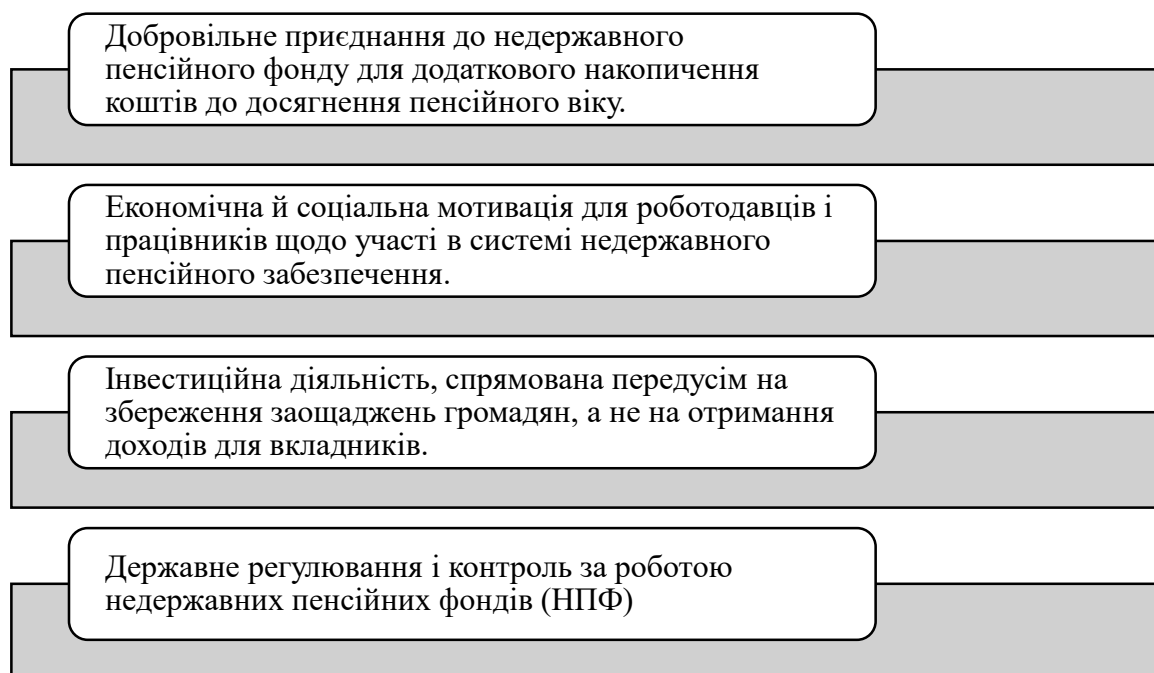

Рис. 1.2. Принципи системи недержавного пенсійного забезпечення

Примітка: побудовано на основі джерела [8]

Принципи підкреслюють добровільність участі в системі, рівноправність усіх учасників, захист прав споживачів, цільове використання активів, а також відповідальність за порушення законодавства. Серед них варто також виокремити організаційні, мотиваційні та правові. Організаційні принципи стосуються внутрішньої організації діяльності суб'єктів системи, правові – контролю з боку держави, а мотиваційні – підкреслюють інтереси суб'єктів до участі у системі. У цілому ці принципи гарантують добровільність участі як для громадян, так і для фінансових установ, рівноправність учасників, державний нагляд за дотриманням прав, цільове використання коштів, а також відповідальність за порушення законодавства.

Система НПЗ не лише забезпечує додаткові джерела пенсійних виплат, але й акумулює довгострокові інвестиційні ресурси, знижує вартість кредитів і підвищує ліквідність фінансового ринку, що робить її привабливою як для населення, так і для економічної системи країни.

Вона дозволяє учасникам більш гнучко та ефективно керувати своїми накопиченнями. Зокрема, учасники можуть обирати інвестиційні стратегії залежно від своїх уподобань та диверсифікувати заощадження.

Таким чином, в умовах ринкової економіки, розвиток недержавного пенсійного забезпечення стає важливим фактором для забезпечення економічного росту країни. Адже вкладення в систему НПЗ не лише гарантують стабільний дохід пенсіонерам у майбутньому, але й сприяють зміцненню національної економіки вже зараз. Вони повертаються до підприємств у вигляді інвестиційного капіталу, що стимулює їх зростання та розвиток.

1.2. Нормативно-правове регулювання системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні

Підґрунтям функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні є Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 1 січня 2004 року, який закріпив правові, економічні та організаційні засади функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні та врегулював пов'язані з ним правовідносини [9].

Відповідно до цього закону, система недержавного пенсійного забезпечення є складовою частиною накопичувальної пенсійної системи, що забезпечується добровільною участю фізичних і юридичних осіб, за винятком випадків, визначених законодавством. Її мета – формування пенсійних накопичень для забезпечення учасників додатковими виплатами до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Окрім цього, до законодавчих актів, що регулюють систему НПЗ в Україні, слід також віднести Податковий кодекс та інші закони, такі як «Про страхування», «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)», «Про банки і банківську діяльність», «Про цінні папери і фондову біржу», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», а також інші правові акти, що ухвалюються згідно з вимогами Закону «Про недержавне пенсійне забезпечення».

Що стосується адміністративно-правового нагляду та контролю, його реалізація здійснюється уповноваженими органами державної влади за чітко визначеними напрямками та формами нагляду.

Напрямки державного регулювання відносини у сфері накопичувального пенсійного забезпечення (НПЗ) зображені на рисунку 1.3.

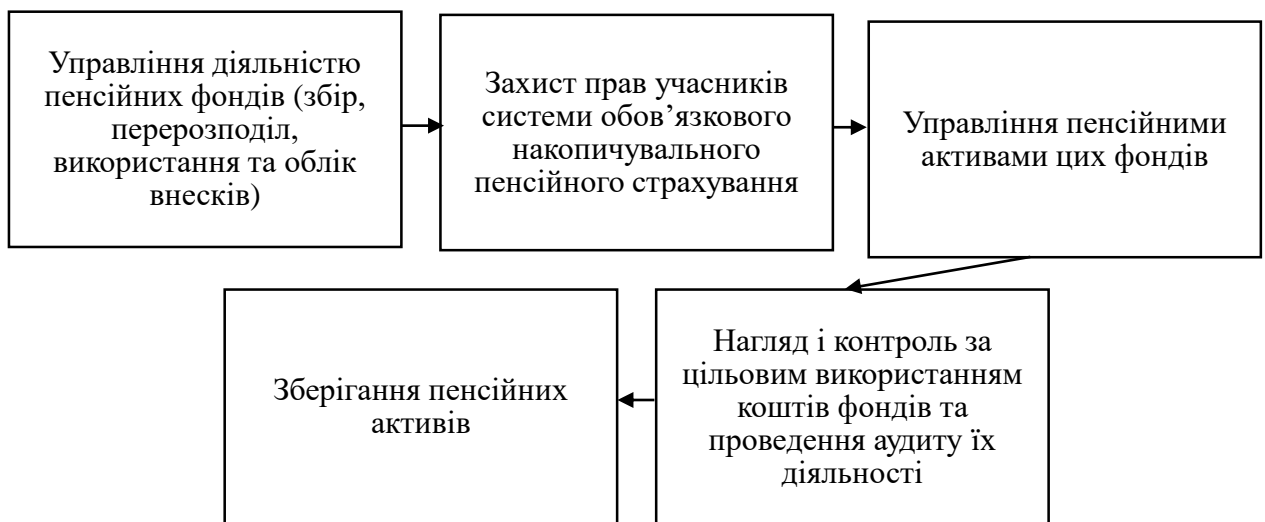

Рис. 1.3. Напрямки державного регулювання недержавного пенсійного забезпечення

Примітка: побудовано на основі джерела [10]

Донедавна, основним регулятором на ринку недержавного пенсійного забезпечення була Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), однак з 1 січня 2024 року вона припинила ведення Державного реєстру фінансових установ [11]. У зв'язку з цим, всі функції повністю перейшли до Національного банку України (НБУ).

Основними гравцями, що забезпечують функціонування добровільної накопичувальної системи, є недержавні пенсійні фонди, страхові компанії, що надають послуги зі страхування життя, та банки. Банки пропонують ряд ощадних продуктів із захистом виплат через Фонд гарантування вкладів, а страхові компанії забезпечують не лише накопичення, але й захист від ризиків у разі смерті або інвалідності годувальника. Недержавні пенсійні фонди, як неприбуткові організації, інвестують пенсійні активи, щоб забезпечити їх

дохідність та мінімізувати ризики для населення в майбутньому. Інші відмінності діяльності даних установ щодо пропозиції заощаджуваних інструментів наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика суб'єктів системи НПЗ

Критерій	Фінансові посередники		
	Недержавні пенсійні фонди	Компанії зі страхування життя	Банки
Вид договору	Пенсійний контракт	Договір пенсійного страхування	Депозитний пенсійний рахунок
Особа, на користь якої сплачуються внески	Учасник НПФ	Застрахована особа	Вкладник
Пенсійні кошти	Сума грошових зобов'язань фонду перед учасником	Страхові резерви з договорів пенсійного страхування	Розмір вкладів
Види виплат	Пенсія визначена на певний термін; Одноразова пенсійна виплата; Договір довічної пенсії зі страхування життя	Довічна пенсія; Пенсія на визначений строк з гарантованим строком виплати і без нього; Одноразова пенсійна виплата	Одноразова пенсійна виплата
Вид забезпечення	Пенсійний контракт	Пенсійний договір зі страхування життя	Відкритий рахунок у банку

Примітка: побудовано на основі джерела [12]

До недержавного пенсійного забезпечення в Україні застосовують податковий режим, який звільняє від оподаткування певну частину внесків та інвестиційного доходу, а оподаткування застосовується лише до пенсійних виплат під час їх здійснення. Таким чином, Учасники НПФ можуть отримати податкову знижку з внесків у межах суми, яка не перевищує місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи на 1 січня звітного року (2920 грн у 2024 р.), помноженої на коефіцієнт 1,4, округленої до 10 гривень, що становить 4088 грн на місяць [13]. За рік ця сума складе 49056 гривень. Згідно зі ст. 164.2.16 Податкового кодексу України, неоподатковувана частка внеску роботодавця до НПФ становить до 15% від заробітної плати працівника за

кожний місяць, але не більше 250% від мінімальної заробітної плати, встановленої на відповідний рік у законі про Державний бюджет України [14].

Відповідно до ст. 170.8.2 Податкового кодексу України, Адміністратор НПФ, як податковий агент, зобов'язаний утримувати податок із пенсійних виплат і перераховувати його до бюджету.

Таблиця 1.2

Оподаткування пенсійних виплат учасників НПЗ в Україні

Вид пенсійної виплати	База оподаткування	Ставка податку
Пенсійна виплата на визначений строк (довше ніж на 10 років)	60% суми періодичної виплати	19,5%: 18% (податок на доходи фізичних осіб) + 1,5% (військовий збір)
Одноразова виплата, в т.ч. через дострокове припинення контракту з НПФ про недержавне пенсійне забезпечення у визначених законом випадках	100% суми одноразової виплати	
Одноразова виплата спадкоємцю	100% суми одноразової виплати	Відповідно до правил оподаткування спадщини

Примітка: побудовано на основі джерела [15]

Повністю звільненим від оподаткування пенсійних виплат можуть бути лише учасники, старші віком 70-ти років, інваліди І-групи та спадкоємці учасників І-го ступеня спорідненості.

Однак, незважаючи на наявність необхідного регулювання правових відносин, яке здійснюється відповідними органами виконавчої влади, існує ряд складних питань, що негативно впливають на її розвиток. Насамперед, це недосконалість законодавчої бази, яка здійснює регулювання діяльності системи недержавного пенсійного забезпечення. Відсутність належного контролю за прозорістю та інвестиціями пенсійних фондів. Через це кошти учасників фондів можуть вкладатися в ризикові або малоефективні активи, що знижує дохідність і потенційно ставить під загрозу пенсійні заощадження громадян.

З огляду на сучасні реалії, можна зазначити, що для подальшого розвитку недержавного пенсійного страхування та збільшення активів пенсійних фондів вкрай необхідне вдосконалення нормативно-правової бази. Чіткі та прозорі

правила, що регулюють діяльність цих фондів, сприятимуть підвищенню довіри населення до таких установ і покращенню загального мікроклімату у цій сфері.

1.3. Особливості функціонування недержавних пенсійних фондів як ключового суб'єкта недержавного пенсійного забезпечення в Україні

Основними фінансовими установами, що формують пенсійні накопичення громадян, є недержавні пенсійні фонди. Вони відкривають громадянам додаткові можливості для забезпечення комфортної старості та є ефективним інструментом для збереження та збільшення пенсійних накопичень. Розвиток недержавних пенсійних фондів сприяє збільшенню вибору та конкуренції на ринку фінансових послуг, що, у свою чергу, підвищує якість пенсійних продуктів і зміцнює фінансову стабільність економіки країни.

Згідно із Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення», ці фонди належать до неприбуткових організацій, основна мета яких полягає у накопиченні пенсійних внесків, подальшому управлінні накопиченими коштами та здійсненні пенсійних виплат [16].

Згідно з законодавчим визначенням, недержавний пенсійний фонд має основні характеристики, що визначають його функціональні зобов'язання. Цей фонд є неприбутковою організацією, що вказує на його фокус на виконанні пенсійних обов'язків перед учасниками, а не на отриманні прибутку. Ключовим аспектом є його пенсійна спрямованість, яка полягає у накопиченні пенсійних внесків і управлінні активами для здійснення пенсійних виплат.

Інакше кажучи, головне завдання діяльності недержавних пенсійних фондів полягає в забезпеченні додаткового пенсійного забезпечення, яке доповнює державні пенсійні програми.

Учасниками недержавного пенсійного фонду (НПФ) є особи, на користь яких сплачуються пенсійні внески, а вкладниками виступають ті, хто ці внески здійснює [17]. Це можуть бути самі учасники, їхні роботодавці, професійні об'єднання або члени родини.

Соціально-економічна значущість налагодженої мережі НПФ наведена на рис. 1.2.

Рис. 1.4. Вплив діяльності НПФ на економічну систему держави

Примітка: побудовано на основі джерела [18]

В Україні НПФ поділяють на три види [19]:

1. Корпоративний. Засновниками таких фондів можуть бути як одна, так і кілька юридичних осіб-роботодавців, а інші роботодавці-платники можуть приєднуватись до них.

2. Професійний. Засновниками можуть бути як фізичні особи, так і юридичні особи-роботодавці, а також професійні спілки чи фізичні особи, пов'язані з їхньою професійною діяльністю.

3. Відкритий. Учасниками цього фонду можуть бути будь-які особи, незалежно від їхньої роботи чи місця проживання.

Таким чином, для підприємства-засновника пенсійного фонду найвигіднішим є створення корпоративного пенсійного фонду, оскільки участь у такому фонді сприяє утриманню працівників на підприємстві. Перевагою

відкритих пенсійних фондів є їхня правова регламентація, оскільки правила щодо внесків до них мають менше законодавчих обмежень.

Натомість міжнародна практика функціонування недержавних пенсійних фондів дозволяє проводити їх більш детальну класифікацію за різними ознаками (рис. 2). Згідно з цією класифікацією, НПФ в Україні можуть бути інституційними, автономними, або створеними у корпоративній формі (рис. 1.3).

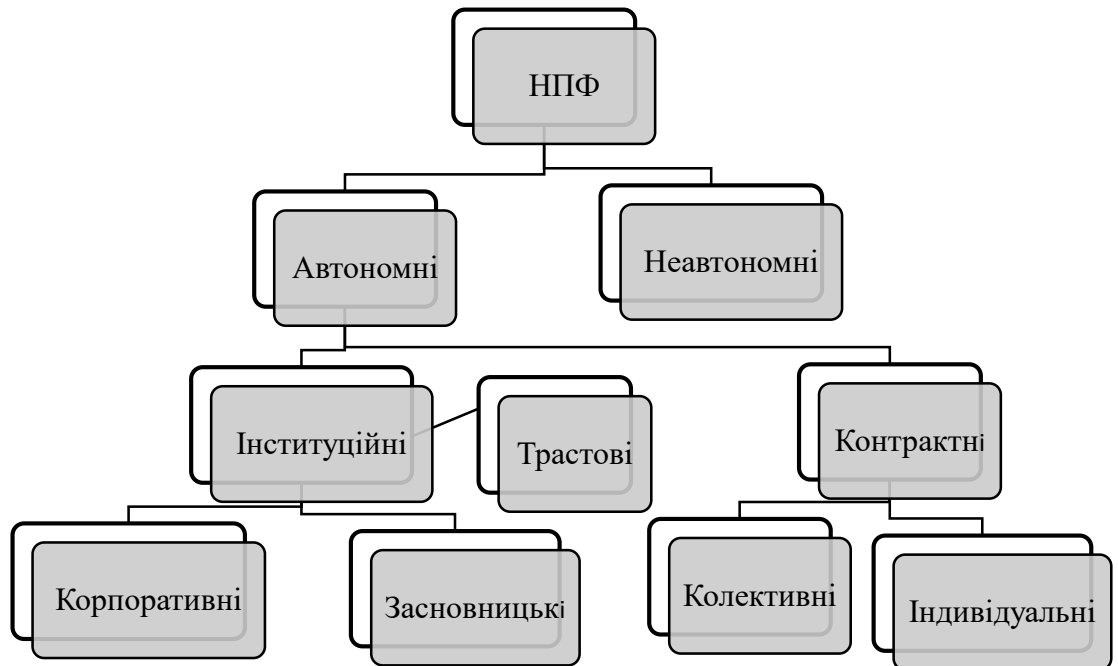

Рис.1.5. Класифікація НПФ згідно міжнародної практики

Примітка: побудовано на основі джерела [20, с.47]

На практиці НПФ не функціонує автономно. Його діяльність забезпечується адміністратором фонду, компанією з управління активами (КУА) та банком-зберігачем (рис. Б.1 додатку Б).

Адміністратор НПФ укладає пенсійні контракти з вкладниками, веде персоніфікований облік учасників фонду (реєструючи сплачені внески та кошти на індивідуальних рахунках), а також здійснює нарахування пенсійних виплат [21].

Згідно з законодавством, адміністраторами недержавних пенсійних фондів можуть бути лише юридичні особи, які надають послуги з професійного адміністрування. Також адміністратором може виступати сам недержавний пенсійний фонд, але лише у випадку, якщо він є корпоративним і прийняв

рішення про самостійне управління тимчасово вільними коштами фонду. Окрім того, компанії з управління активами також можуть виконувати функції адміністратора. В Україні найчастіше адміністраторами є різноманітні компанії з управління активами.

Компанія з управління активами є юридичною особою, яка професійно займається інвестуванням об'єднаних активів клієнтів у цінні папери, нерухомість та інші активи відповідно до визначених цілей компанії [22]. Вона зазвичай пропонує своїм клієнтам більш диверсифіковані та різноманітні можливості для інвестування, ніж якби вони здійснювали інвестиційну діяльність самостійно.

У свою чергу, зберігачем є банківська установа, яка контролює дотримання встановлених вимог, проводить операції з перерахування пенсійних коштів та забезпечує їхнє зберігання [23].

Серед усіх учасників системи недержавного пенсійного забезпечення найбільшу відповідальність за управління та ефективність діяльності недержавного пенсійного фонду несе компанія з управління активами. Це обумовлено тим, що більше 90% пенсійних фондів в Україні використовують послуги таких компаній. Тому керівництво недержавного пенсійного фонду повинно ставитися до вибору компанії з управління активами з максимальною відповідальністю, оскільки від цього залежить ефективність та результативність роботи фонду.

Отже, недержавні пенсійні фонди збирають та мобілізують пенсійні внески, ведуть облік рахунків, інвестують накопичення, проводять актуарні розрахунки та здійснюють виплати пенсій. Ці функції реалізуються у співпраці з ліцензованими організаціями, зокрема адміністраторами, управляючими активами та банками-зберігачами. Недержавні пенсійні фонди відіграють важливу роль у пенсійній системі, сприяючи створенню додаткових накопичень, розвитку фінансового ринку й економіки, а також забезпеченню соціального захисту громадян після виходу на пенсію.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінка сучасного стану недержавних пенсійних фондів в Україні

Досліджуючи функціонування НПФ в Україні, можна встановити, що станом на 31 березня 2024 в Державному реєстрі фінансових установ налічується 63 недержавні пенсійні фонди (далі – НПФ) та 18 адміністраторів НПФ, з яких активно діючі – 56 [24].

За інформацією, наданою адміністраторами згідно з Положенням про складання та подання звітності недержавними пенсійними фондами, затвердженим Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, ці фонди зареєстровані в 8 регіонах України [25]. Найбільша частка з яких, а саме 71,4% розташовані у м. Київ (рис В.1 додатку В).

На основі аналізу діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні, проведеного за звітним і даними станом на 31.03.2024, було визначено основні показники функціонування НПФ та темпи їх зростання. Усі результати зведено в таблицю 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів 2022-2024 роки

Показники	2022	2023	2024	Темпи приросту, %	
				2023/2022	2024/2023
1	2	3	4	5	6
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	96,1	96,1	97,3	0,0	1,2
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	889,9	887,5	886,4	-0,3	-0,1

закінчення таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6
Загальна вартість активів НПФ, млн. грн.	3942,3	4286,7	5093,5	8,7	18,8
Пенсійні внески, всього, млн. грн.	2685,1	2870,4	3096,5	6,9	7,9
Пенсійні виплати, млн. грн	1329,3	1509,6	17014,4	13,6	13,5
Кількість учасників, що отримали пенсійні виплати, тис. осіб	90,7	92,3	94,2	1,8	2,1
Сума інвестиційного доходу, млн. грн	3030,5	3443,3	4264,1	13,6	23,8
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн. грн.	2482,5	2820,9	3559,2	13,6	26,2
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн. грн	548,1	622,3	704,9	13,5	13,3

Примітка: побудовано на основі джерела [24]

Як бачимо, протягом 2022-2023 років кількість контрактів залишалася сталою, а у 2024 році збільшилася на 1,2%. Крім того, спостерігається незначне зменшення кількості учасників на 0,3% у 2023 році та на 0,1% у 2024 році, а от вартість активів має позитивну тенденцію: на 8,7% у 2023 році та на 18,8% у 2024 році відповідно. Це свідчить про загальне покращення фінансової ситуації фондів протягом аналізованого періоду.

Причиною таких змін слугує адаптація до умов війни та підвищення рівня мінімальної заробітної плати, а отже - збільшення доходів та їхньої здатності вкладати кошти у пенсійні фонди.

Також, величина щорічних внесків протягом 3 років зросла на 14,8%, що вказує на збільшення довіри до системи та зростання обсягів вкладень та як наслідок — збільшення кількості учасників, що досягають пенсійного віку (+3,9%).

Варто зазначити і про успішне інвестування коштів фондів та ефективне управління активами, про що свідчить позитивна тенденція показників інвестиційного доходу та прибутку. Підставою цього стали сприятливі умови на ринках капіталу, які забезпечують фондам вигідні можливості для інвестування.

Витрати також зросли: на 13,5% у 2023 році та на 13,3% у 2024 році, що є природним збільшенням витрат в умовах зростання діяльності.

Отже, недержавні пенсійні фонди демонструють позитивну динаміку зростання фінансових показників, зокрема вартості активів, інвестиційного доходу та прибутків від інвестування. Це може вказувати на зростання довіри до цих фондів та їхню фінансову стійкість.

Наразі, кількість учасників НПФ становить 886,4 тис. осіб з яких лише 94,2 тис. осіб отримують пенсійні виплати [26]. Це становить 10,6% від загальної кількості учасників.

Станом на 31 березня 2024 року адміністраторами НПФ укладено 97,3 тис. пенсійних контрактів, з яких переважну більшість (97,9%) складають контракти з фізичними особами (рис 2.1).

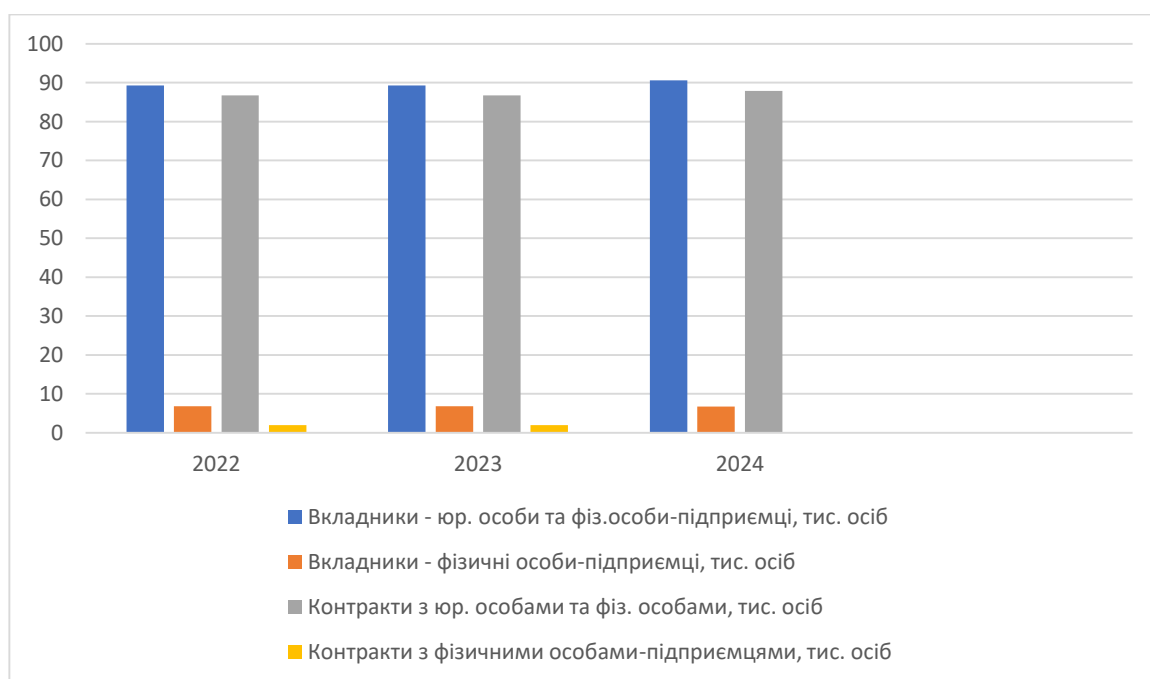

Рис. 2.1. Динаміка кількості укладених пенсійних контрактів та кількості вкладників 2022-2024 рр.

Примітка: побудовано на основі даних додатка Г

Серед учасників НПФ найбільшу частку займають особи віком від 25 до 50 років (49,2%), та від 50 до 60 років (25,2%). Кількість учасників старше 60 років становить 25,1%, а до 25 років — лише 0,4% (Рис. 2.2). Що цілком логічно, адже

чим менший вік особи-вкладника, тим більшу суму пенсійних виплат вона отримає в кінцевому результаті.

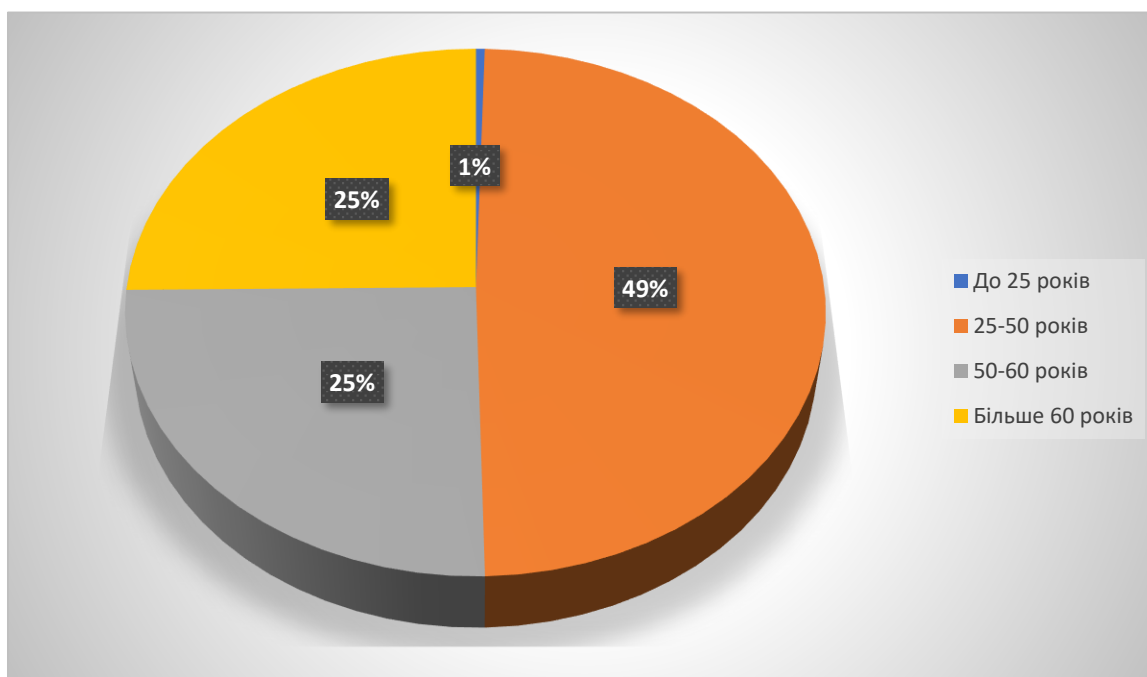

Рис. 2.2. Розподіл учасників НПФ за віковими групами станом на 2024 рік

Примітка: побудовано на основі даних додатка Д

Українські недержавні пенсійні фонди зазвичай формують портфель, що складається з інвестиційних об'єктів із мінімальним рівнем ризику. Саме тому ключова роль належить вибору інвестиційних інструментів, оскільки саме вони допомагають НПФ захищати кошти населення від інфляції та забезпечувати стабільний приріст капіталу.

Станом на 31.03.2024 основні напрямки інвестування пенсійних активів включають державні цінні папери, частка яких становить майже половину всіх інвестицій (49,7 %). Трохи менше займають кошти на банківських рахунках (42,6 % від усіх інвестицій). Невеликий відсоток належить облігаціям підприємств, емітентами яких є резиденти України (3,8 %), дебіторській заборгованості (1,4 %), а також об'єктам нерухомості та акціям (0,8 %). (Рис. 2.3).

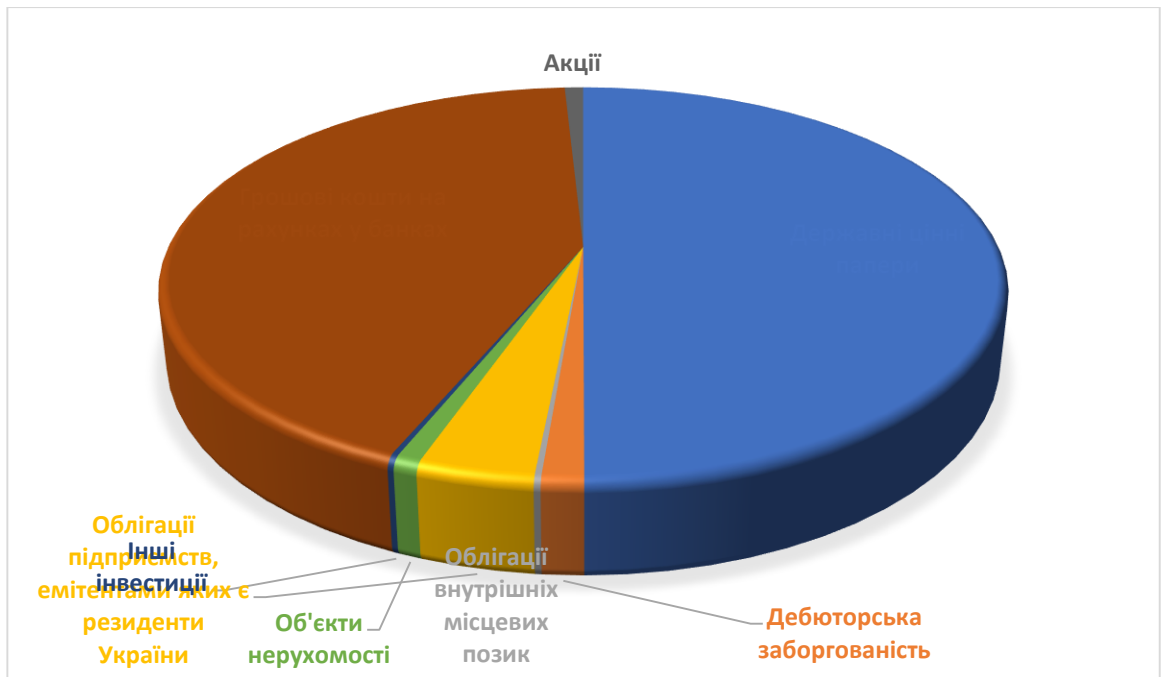

Рис. 2.3. Напрями інвестування пенсійних активів станом на 2024 рік

Примітка: побудовано на основі джерела [24]

Для більш глибокого аналізу роботи недержавних пенсійних фондів (НПФ) в Україні було обрано три відомі фонди, на основі яких здійснено вивчення ключових характеристик. Як свідчать результати дослідження, всі фонди пропонують однакові умови укладення договорів, але відрізняються за показниками своєї діяльності. Хоча НПФ «ОТП Пенсія» має найбільшу кількість клієнтів, найвищий середній рівень доходності та пенсійних виплат демонструє «ПриватФонд», що пов'язано з тривалішим досвідом роботи на українському ринку. Крім того, всі досліджувані НПФ мають зрозумілі, зручні та інформативні вебсайти, що значно спрощує доступ до необхідної інформації.

Таблиця 2.2

Порівняльна характеристика відомих НПФ України

Назва НПФ	«ПриватФонд»	«Династія»	«ОТП Пенсія»
Основні характеристики діяльності та умови договору			
1	2	3	4
Сума активів	501 млн грн	286 млн грн	619 млн грн
Кількість учасників	51 тис.	42 тис.	65 тис.

Закінчення таблиці 2.2

1	2	3	4
Термін діяльності на українському ринку	20 р.	11 р.	15 р.
Сукупна сума пенсійних виплат	53 млн грн	12 млн грн	54 млн грн
Середньорічна дохідність	14,07 %	19,46 %	16,63 %
Можливість вкладника самостійно обирати свій пенсійний вік	Так, але не менший, ніж встановлений законодавством (не менше 50 років)		
Термін вкладення коштів в НПФ	Не менше 10 років		
Види виплат	<p>На визначений строк:</p> <ul style="list-style-type: none"> — Виплачується: <ul style="list-style-type: none"> • щомісячно, щоквартально, кожних пів року, раз на рік; — Проводиться: <ul style="list-style-type: none"> • не раніше 2-х місяців після отримання адміністратором заяви учасника про визначення пенсійного віку. <p>Одноразова виплата виплачується після:</p> <ul style="list-style-type: none"> — документарного підтвердження критичного стану здоров'я (онкологічні захворювання, інвалідність, інсульт.); — виїзд учасника на постійне місце проживання за межі України; — якщо щомісячна сума виплат менша 50% місячного прожиткового мінімуму. 		
Можливість успадкування	Так		

Примітка: побудовано на основі джерела [29,30,31]

Слід зазначити, що майбутня сума недержавної пенсії залежить від кількох ключових факторів: тривалості періоду накопичення, регулярності та розміру щомісячних внесків, дохідності активів недержавного пенсійного фонду (НПФ), рівня інфляції та терміну виплат пенсії. Для визначення оптимальних параметрів накопичення (зокрема терміну та суми внесків) було складено таблицю 2.3, що базується на аналізі досліджених об'єктів.

Таблиця 2.3

Обчислення майбутньої пенсії при інвестуванні коштів у НПФ України

Умови	«ПриватФонд»			«Династія»			«ОТП Пенсія»		
Період накопичення, років	10	20	30	10	20	30	10	20	30
Щомісячний внесок, грн	1000								
Річна дохідність (станом на початок 2024 р.)	7,2%			10,7 %			8,3%		
Тривалість пенсійних внесків, років	20								
Середній розмір місячної пенсії	1 556 грн	4 618 грн	10 640 грн	3 108 грн	12 127 грн	17 020 грн	1 719 грн	5 675 грн	14 004 грн

Примітка: побудовано на основі пенсійного калькулятора НПФ.

Таким чином найперспективнішим є варіант вкладення коштів у ВПФ «Династія». Отриманий результат демонструє найвищий рівень дохідності цього фонду порівняно з іншими, що забезпечило кращий фінансовий результат. Однак слід враховувати, що дохідність активів НПФ підлягає впливу різноманітних макро- та мікроекономічних чинників, що можуть змінюватися в майбутньому. Тому прогнозувати точний розмір майбутньої пенсії неможливо, оскільки інвестиційна дохідність залишається варіабельною.

На основі розрахунків також помітно, що найдоцільніше вкладати кошти на термін не менше 20 років. Десятирічний період накопичення призводить до меншої суми майбутньої пенсії, яка, ймовірно, не покриватиме навіть базових потреб. Таким чином, тривалий горизонт інвестицій значно підвищує шанси на достатній розмір виплат, що забезпечить стабільний рівень життя після виходу на пенсію.

2.2. Аналіз діяльності компаній зі страхування життя у системі недержавного пенсійного забезпечення в Україні

Станом на 1 квартал 2024 року на Українському ринку страхування життя діяло 11 страховиків, з яких більш ніж 86% всього ринку, займають страхові компанії, які входять у ТОП-5 найбільших life страховиків [32].

Варто зазначити що у довоєнний період кількість зареєстрованих лайфових компаній дорівнювала двадцяти. Річний показник обсягу страхових премій ринку life-страхування на той момент становив близько 6 мільярдів гривень і щорічно збільшувався на 15-17%. Валові резерви компаній зі страхування життя досягали позначки в 14 млрд грн. Причиною такої тенденції стала популяризація фінансової обізнаності в країні та підвищення її рівня серед українців. Так, згідно даних дослідження USAID 2021 року, індекс фінансової грамотності наших громадян отримав 12,3 бали, що становило 58% від максимального значення [33]. А отже, незважаючи на труднощі, ринок розвивався досить динамічно.

Цілком закономірно, що після 24 лютого 2022 року головним пріоритетом для кожного українця стало збереження власного життя і життя близьких, захист Батьківщини та підтримка армії. Через це питання страхування на певний час відійшли на другий план, особливо в першій половині 2022 року. Згодом функціонування ринку страхування життя повільно відтворювало, але не так швидко, як ринок «non-life», де головним прискорювачем росту є інфляція (ріст цін на медикаменти, запчастини, ремонт авто тощо), що складає майже 30%. На початку 2023 року зростання ринку лайфового страхування становило лише 2,4 млн. грн за валовими преміями. Тобто приріст був практично нульовим. Причиною цього є декілька чинників: значне зниження обсягів страхування життя через кредитування; зниження платоспроможності населення країни через війну. Найбільшого впливу зазнали накопичувальні та пенсійні договори страхування, де дострокове припинення договорів із виплатою викупної суми зросло до 36%. Однак залучення нових клієнтів допомагає страховим компаніям компенсувати таке скорочення бізнесу.

Корпоративний сегмент лишається стабільним, оскільки компанії посилюють захист своїх співробітників у цей складний час. Завдяки цьому, зростання на 23% у ризикових програмах покриває зниження по накопичувальних і пенсійних договорах, що склало -75 % за підсумками другої половини 2023 року [34]. Загальний приріст корпоративного сегмента ринку склав 12,3%. Страхова компанія TAS Life продемонструвала найвище зростання в корпоративному бізнесі серед українських компаній – 22,8%.

У другому півріччі 2023 року, коли люди призвичаїлися до теперішніх умов, поступово повернулися до питань фінансового захисту, поновили регулярні платежі та укладали нові договори.

Приблизний рівень покриття накопичувальним страхуванням життя в Україні оцінюється в 2-3% населення. Це досить низький показник порівняно з розвиненими країнами, де охоплення може досягати 20-30%. Основними причинами цього є фінансова нестабільність, низька обізнаність громадян про такі продукти, а також недовіра до страхових компаній.

Дослідивши ринок страхування життя у розрізі страхових виплат, зроблених life страховиками за останні 3 роки (табл. 2.4), можна зробити висновок, що сукупний обсяг премій на ринку зріс на 15%. Як зазначено у звітності Insurance TOP, в першому кварталі 2024 року страхові платежі по страхуванню життя склали 1,1 млрд грн, що на 24,7% більше порівняно з аналогічним періодом 2023 року (822 млн грн). Однак, порівнюючи з 2022 роком, спостерігається зниження на 5,88% [35].

За результатами першого кварталу 2024 року, найбільші страхові платежі отримала СК Метлайф – 639 млн грн, що на 18,16% більше в порівнянні з першим кварталом 2023 року, що може бути зумовлено збільшенням числа страхових подій чи розмірів страхових виплат. ТАС зайняла другу позицію з сумою 161 млн грн, що на 31,39% перевищує показник першого кварталу 2023 року (123 млн грн). Уніка Життя також показала добрий результат, зібравши 113 млн грн, що на 33,14% більше порівняно з минулим роком. СК PZU Україна Страхування

життя має найменший приріст – лише 7%. Хоча платежі ARX Life зросли на 14,05%, їх сума залишається найменшою – 84 млн грн. Це може бути результатом впровадження ефективних заходів щодо контролю ризиків.

Таблиця 2.4

Страхові премії по страхуванню життя 2022-2024

Назва компанії	Страхові платежі, тис. грн			Темп росту,%		Зміна, тис. грн	
	за 1 квартал 2024р.	за 1 квартал 2023р.	за 1 квартал 2022р.	2024/2023	2023/2022	2024/2023	2023/2022
МЕТЛАЙФ	638 851,0	540647,0	545921,0	18,16	-0,97	98204,0	-5274,0
ТАС	160984,8	122528,2	144345,5	31,39	-15,11	38456,6	-218817,3
УНІКА ЖИТТЯ	113484,8	85237,7	122395,3	33,14	-30,36	28247,1	-37157,6
PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	101867,0	95188,0	129815,0	7,02	-26,67	6679,0	-34627,0
ARX LIFE	83598,4	73297,3	69769,0	14,05	5,06	10301,1	3528,3
ВСЬОГО	1098786,0	916898,2	1012245,8	19,84	-9,42	181887,8	-95347,6

Примітка: побудовано на основі джерела [36]

Для більш детального аналізу варто також проаналізувати рівень страхових виплат (табл. 2.5).

Страхова виплата – це грошова сума, що надається страховою компанією відповідно до умов укладеного договору після настання страхового випадку [37].

Таблиця 2.5

Страхові виплати і кількість страхових випадків станом на 2024 рік

Назва компанії	Страхові виплати, тис. грн	В тому числі у вигляді анuitетів, тис. грн.	Отримано від перестраховальників, тис. грн	Викуп на суму, тис. грн	Кількість врегульованих випадків, од.	Середня страхова виплата по врегульованому випадку, тис. грн.
1	2	3	4	5	6	7
МЕТЛАЙФ	129491,0	0,0	0,0	38571,0	5222	24,8

Закінчення таблиці 2.5

1	2	3	4	5	6	7
ТАС	63235,0	20445, 3	881,1	10370, 2	1926	32,8
УНІКА ЖИТТЯ	25694,5	0,0	1625,9	9521,5	395	65,0
ARX LIFE	17009,6	0,0	30,0	0,0	5612	3,0
PZU УКРАЇНА СТРАХУВАНН Я ЖИТТЯ	14471,0	0,0	0,0	8157,0	381	38,0
ВСЬОГО	249901,1	20445, 3	2537,0	66619, 7	13536	18,5

Примітка: побудовано на основі джерела [36]

У 2024 році life страховиками було здійснено 12 643 виплати на суму більш ніж 310 млн грн [38]. З них, 250 млн грн, що складає 81 % від усіх виплат виплатили п'ять найбільших страховиків.

Як бачимо, у більшості компаній спостерігається зростання страхових виплат, що може бути обумовлено збільшенням кількості страхових випадків або підвищенням страхових сум. Водночас темпи цього зростання або, навпаки, скорочення можуть відрізнятися залежно від обраної стратегії та управлінських рішень кожної окремої компанії.

Розглядаючи структуру витрат, найбільша частка припадає на накопичувальне страхування, здебільшого за участю посередників. Найменш ж активними стали прямі продажі та страхування за груповими договорами через банки.

Про позитивні зміни в діяльності ринку страхування життя від початку повномасштабного вторгнення, говорить також збільшення кількості застрахованих осіб.

Дослідивши дані табл. 2.6 бачимо, що страховиками було застраховано близько 2,2 млн громадян, з яких 300 тис. (13,6 %) — у 1 кварталі 2024 року. Переважну більшість страхувальників у страхових платежах займають фізичні особи (87,9 %). Натомість частка юридичних осіб складає лише 5,7% .

Таблиця 2.6

Кількість договорів страхування життя та застрахованих 2024

Назва компанії	Кількість застрахованих на 2024	З них за 1 квартал 2024	Кількість укладених договорів за 1 квартал 2024	Частка страхувальників, в страхових платежах, %	
				Фіз. Осіб	Юр. Осіб
1	2	3	4	5	6
МЕТЛАЙФ	833541	157602	140686	96,67	3,33
ARX LIFE	691722	50731	79706	16,48	6,38
УНІКА ЖИТТЯ	217375	46381	6244	92,73	7,27
ТАС	162573	26526	29557	83,82	16,18
PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	64132	44388	41972	90,58	9,42
ВСЬОГО	1969343	325628	298165	88,10	6,03

Примітка: побудовано на основі джерела [39]

Аналіз показав, що очолює список страхових компаній за кількістю укладених договорів знову ж таки — Метлайф, яка у 2024 році застрахувала 833,5 тис. осіб, з яких 157,6 тис. — у 1 кварталі. Компанією було укладено 140,6 тис. договорів страхування. Вагому частку (96,8 %) яких було укладено із фізичними особами резидентами. На другому місці ARX Life із 691,7 тис. застрахованими та 79,7 тис. укладених договорів. Однак, частка страхувальників резидентів країни досить низька – близько 23 %. СК PZU Україна Страхування життя уклала 41,9 тис. договорів та застрахувала 99,7 тис. громадян. І на останньому місці - «Уніка Життя», якою було застраховано 162,6 тис. громадян, а укладено лише 29,5 тис. договорів страхування. Переважку більшість страхувальників традиційно займають фізичні особи.

Стабільно лідируючі позиції СК «Метлайф» за основними фінансовими показниками зумовлені, насамперед успішною стратегією залучення клієнтів та популярністю їхніх продуктів серед населення.

Ключовими показниками ефективності діяльності страхових компаній зі страхування життя також виступають страхові резерви та інвестиційний дохід.

Страхові резерви — це фонди, які страховики формують із внесків страхувальників для забезпечення виплат у разі настання страхових випадків. Вони створюються з метою гарантування зобов'язань страховика перед

клієнтами та підтримання його фінансової стабільності [40]. Резерви слугують своєрідним "запасом" коштів, який дозволяє компанії своєчасно і в повному обсязі здійснювати виплати за страховими договорами.

У свою чергу, інвестиційний дохід являє собою прибуток, який страхова компанія отримує від інвестування коштів, що накопичені у вигляді математичних резервів за договорами страхування життя [41]. Математичні резерви формуються страховиком для забезпечення майбутніх страхових виплат за довгостроковими договорами, такими як накопичувальне та пенсійне страхування життя. Цей вид доходу має кілька важливих особливостей і функцій. Його метою є забезпечення зростання коштів, які призначені для покриття страхових зобов'язань перед клієнтами. Це особливо важливо для довгострокових договорів, які можуть тривати десятиліттями. Збільшуючи суму математичних резервів через інвестиції, страхова компанія забезпечує стабільність майбутніх виплат.

Таблиця 2.7

Страхові резерви та інвестиційний дохід 2022-2024 рр

Назва компанії	Страхові резерви 2024, тис. грн	В т.ч. частка перестраховиків	Страхові резерви 2023, тис. грн	Страхові резерви 2022, тис. грн	Темп 2024/2023, %	Темп 2023/2022, %	Інвестиційний дохід, тис. грн
ТАС	4116230	3451	3932797	3635898	4,7	17,1	288445
PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	1524849	0	1519913	1362130	0,3	20,3	142515
УНІКА ЖИТТЯ	1027354	0	1024140	1040785	0,3	14,3	181769
ГРІНВУД ЛАЙФ ІНШУРАНС	107554	0	52730	47856	104,0	11,0	0
ARX LIFE	65937	360	84248	79413	-21,7	27,4	20528
ВСЬОГО	6841924	3811	6613828	9174061	3,4	89,7	633257

Примітка: побудовано на основі джерела [42]

Досліджуючи дані таблиці 2.4 можна зробити наступні висновки. Ринок страхування життя в Україні є високонцентрованим, оскільки більш ніж 86 %

всіх резервів ринку сформовано п'ятьма головними гравцями. Як наслідок, виникають значні ризики фінансової стабільності лайфового ринку страхування загалом. Водночас, попри численні виклики, зокрема скорочення страхового покриття, обмеження ризиків, нестачу персоналу та труднощі у забезпеченні безперебійної роботи через постійні відключення електроенергії і обстріли українських міст, ринок поступово відновлюється. Після «шокового» періоду 2022–2023 років спостерігається його стабільне зростання, зміцнення позицій, забезпечення якісного обслуговування клієнтів і надійності страхових послуг.

2.3. Аналіз ефективності діяльності банків у системі недержавного пенсійного забезпечення в Україні

Банківський сектор у системі недержавного пенсійного забезпечення залишається найменш розвиненим, проте для банків існують перспективні напрями діяльності в цій галузі:

1. Заснування недержавного пенсійного фонду. Банки можуть створювати корпоративні пенсійні фонди, отримавши необхідні ліцензії. Це дозволяє їм управляти активами та здійснювати адміністрування фонду. Національний банк України, наприклад, має право самостійно адмініструвати, зберігати та управляти активами такого фонду за наявності відповідних ліцензій [43].

2. Функція банку-зберігача для НПФ. За наявності ліцензії від Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку, банки можуть виконувати функції зберігача активів пенсійних фондів. Це включає ведення рахунків, облік і зберігання цінних паперів та інших активів, перевірку підрахунків вартості активів, виконання платіжних операцій за розпорядженням адміністратора та подання звітності.

3. Обслуговування страхових компаній, які займаються пенсійним страхуванням. Банки можуть надавати таким компаніям консультаційні, агентські, брокерські послуги, а також розрахунково-касове обслуговування [44, с.91].

4. Відкриття пенсійних депозитних рахунків. Банки пропонують пенсійні депозитні рахунки для накопичення коштів на пенсійні виплати. Відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», на таких рахунках не може зберігатися сума, що перевищує ліміт, гарантований Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (наразі це 600 000 грн) [45].

Пенсійні депозитні рахунки функціонують як вкладні рахунки, де кошти розміщуються на певний термін або без терміну під узгоджений відсоток, і повертаються клієнту згідно з умовами договору [46]. Вони створені для підтримки громадян у плануванні свого пенсійного забезпечення шляхом отримання відсотків на вкладені кошти.

За даними НБУ початок 2024 року лідером із залучення вкладів фізичних осіб був ПриватБанк – 24,2 млн клієнтів із загальною сумою вкладів 490,8 млрд гривень. На другій позиції знаходиться інший державний банк, Ощадбанк, у якому 12,9 млн вкладників зберігають 201,4 млрд гривень. Завершує трійку лідерів приватний Універсал Банк, до якого звернулися 8,5 млн вкладників на суму вкладів 92,1 млрд гривень. Далі розміщуються банки іноземних банківських груп: Райффайзен Банк із 2,8 млн вкладників і сумою вкладів 72,9 млрд гривень, а також Укрсиббанк із 2,2 млн вкладників, які тримають 60,0 млрд гривень [47].

Більшість великих українських банків, зокрема Ощадбанк, пропонують спеціальні депозитні програми для пенсіонерів з особливими умовами обслуговування. Ці фінансові продукти доступні виключно громадянам, які отримують пенсію; для інших категорій клієнтів такі програми недоступні. Враховуючи, що пенсіонери зазвичай мають невисокі доходи, ці спеціальні пропозиції мають, швидше, соціальний характер. Основна мета такого депозиту — забезпечити додатковий дохід у пенсійному віці завдяки регулярним внескам і нарахуванню відсотків.

Зважаючи на те, що дохід літніх людей може бути меншим порівняно з іншими групами населення, наявність спеціальних пропозицій і акцій для цієї категорії осіб має важливе соціальне значення. Подібні ініціативи показують

соціальну відповідальність фінансових установ і сприяють зростанню довіри до них з боку суспільства.

Особливості депозитів для пенсіонерів зображені на рисунку 2.4.

Підвищений відсоткова ставка.

- У деяких банках пенсійні депозити пропонують максимальні відсотки, доступні серед депозитних програм для фізичних осіб.

Низький поріг для відкриття вкладу

- Вкласти кошти на депозит можуть навіть пенсіонери з невеликими заощадженнями. Зазвичай, стартовий внесок становить близько 1000 гривень, а додаткові поповнення можливі від 200 гривень.

Зручні умови управління

- Програми для пенсіонерів передбачають можливість регулярного поповнення, часткового зняття коштів і дострокового закриття договору, що надає більшу гнучкість у розпорядженні вкладом.

Рис. 2.4. Особливості пенсійних вкладів

Примітка: побудовано на основі джерела [48]

Пенсійні депозитні рахунки працюють як звичайні вкладні рахунки, де кошти можуть бути розміщені на визначений період або без конкретного терміну під заздалегідь погоджений відсоток. Вкладник отримує свою суму разом із відсотками після завершення терміну дії договору або згідно з іншими умовами, зазначеними в угоді.

Такий формат робить пенсійні депозити надзвичайно вигідним інструментом для людей, які прагнуть зберегти та примножити свої кошти на пенсії. Крім того, підвищена відсоткова ставка, яку зазвичай пропонують на пенсійні депозити, додає їм додаткової привабливості, оскільки дозволяє пенсіонерам отримувати більший дохід від своїх заощаджень. Завдяки цьому пенсійні депозити стають важливим фінансовим інструментом для забезпечення стабільності фінансового стану осіб похилого віку та дозволяють краще контролювати власні кошти в умовах постійних змін у фінансовому середовищі

У таблиці 2.5 наведено інформацію про пенсійні депозити, які українські банки пропонують клієнтам на термін від 1 місяця з можливістю пролонгації.

Таблиця 2.8

Пенсійні депозитні програми банків України в 2024 р

Банки (група)	Назва депозитної програми	Умови депозитної програми					
		Грошова одиниця	Мінімальна сума вкладу, грн	Термін, місяці	Відсоткова ставка, % / виплата відсотків	Можливість поповнення	Можливість пролонгації
ПАТ АКБ «Львів» (банки з приватним капіталом)	Пенсійний	Грн	1000	1-24	17 % / щомісячно	+	+
ПАТ «МТБ БАНК» (банки з приватним капіталом)	Пенсійний	Грн	300	3-12	16,8 % / щомісячно / капіталізація	+	+
АТ «Ощадбанк» (державні банки)	Мій пенсійний депозит	Грн	1000	3-36	12 % / щомісячно / капіталізація	+	+
АТ «УКРСИББАНК» (банки іноземних банківських груп)	Пенсійний	Грн	100	3;6	9 % / щомісячно / капіталізація	+	+
АТ «МетаБанк» (банки з приватним капіталом)	Пенсійний	Грн	500	3-12	14,6% / в кінці терміну	+	+

Примітка: побудовано на основі джерела [49].

Як показує таблиця, банки з невеликими частками на ринку роздрібних депозитів пропонують найбільш вигідні умови. У той же час, банки, що входять до переліку найбільш надійних, такі як АТ "УКРСИББАНК", зазвичай встановлюють низькі процентні ставки.

Особливими перевагами деяких депозитних пенсійних програм є можливість відкриття депозитного рахунку в іноземній валюті, що дозволяє

знижувати валютні ризики, умови пролонгації вкладу з надбавкою до поточної процентної ставки, а також правила дострокового розірвання договору, при яких проценти нараховуються за дуже низькою ставкою. Такі умови, на нашу думку, мотивують потенційних клієнтів до прийняття обґрунтованого рішення про відкриття пенсійного депозитного вкладу на тривалий строк, що забезпечить накопичення пенсійних заощаджень.

Проте деякі українські банки, такі як АТ “АКБ “КОНКОРД”, АТ “ПРЕУС БАНК МКБ”, АТ “МІБ” та інші, пропонують депозити на строк менший за один рік, без можливості пролонгації, а також на суми, що значно перевищують гарантовану суму відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО). Це, на нашу думку, знижує ефективність пенсійних депозитів, оскільки вони не відповідають вимогам законодавства щодо цього виду вкладів.

Нами було прораховано, яку додаткову пенсію зміг би собі забезпечити клієнт за допомогою гривневого депозиту, взявши наступні базові умови: вкладник став збирати з 2024 року, його стартовий капітал — 20 тис грн. Щорічно він вкладав на депозит по 20 тис. грн плюс отримані за попередній рік відсотки. Як ставку за депозитом використано середнє річне значення Українського індексу ставок за депозитами в гривні на 12 місяців відповідного року. Розрахунки подані у таблиці 2.6.

Таблиця 2.9

Розрахунок майбутньої пенсії за допомогою гривневого депозиту на протязі 8 років

Умови накопичення	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Тіло депозиту	20000	42438	67785	96326	128463	164649	205395	251275	302936
Відсотки	2438	5347	8541	12137	16186	20746	25880	31661	38170
Всього з отриманими % без вирахування податків	22438	47785	76326	108463	144649	185395	231275	282936	341106

Примітка: побудовано на основі калькулятора банку.

Як бачимо, за 9 років заощаджень, пенсіонеру в кінцевому результаті вдасться заощадити 34 1106 грн. Проте, відрахувавши загальнодержавні податки та збори, а саме податок на доходи фізичних осіб, що складає 18% та військовий збір — 1,5%, сума заощаджень становитиме 309 690 грн.

Отже, відкриття пенсійного депозиту у банківській установі як вид недержавного пенсійного забезпечення має ряд переваг:

1. Простота і доступність. Відкрити банківський депозит можна як у будь-якому відділенні банку, так і через інтернет.

2. Термінові умови. Більшість банків пропонують короткострокові фінансові інструменти — депозити на термін від 1 тижня до 2 років. Після закінчення терміну можна забрати кошти, продовжити депозит або перевести його в інший банк. Це зручніше для клієнтів, ніж тривалі зобов'язання на 10 років і більше. Існують також безстрокові депозити, але їхній дохід зазвичай менший, ніж у термінових.

3. Прогнозованість. Банк одразу встановлює відсоткову ставку, що дозволяє вкладникові точно знати, який дохід він отримає. У випадку з недержавними пенсійними фондами чи страховими компаніями клієнт приймає ризик, оскільки дохідність залежить від результативності інвестицій фінустанови.

4. Державні гарантії. Всі банківські вклади до 600 тис. грн. захищені державою. У разі банкрутства банку гроші поверне Фонд гарантування вкладів. Процес повернення коштів максимально спрощений і займає лише тиждень.

5. Гнучкість. Клієнт може легко змінювати банки для розміщення депозитів. Деякі банки дозволяють достроково розірвати договір, при цьому вкладник не втрачає початкову суму, а лише відсотки. На відміну від страхової компанії, яка поверне тільки частину внесених коштів.

Натомість, серед недоліків даного виду пенсійних вкладень варто виділити наступні:

1. Термін. Короткий термін вкладення коштів збільшує ризик вкладника витратити ці кошти після закінчення депозиту.

2. Відсутність помічників. Вкладник має самотужки розмістити свої заощадження на наступний термін, а також проаналізувати куди краще їх вкладати. У випадку з НПФ або страховою компанією цим займаються спеціалісти обслуговуючої компанії.

3. Обмеження щодо спадкоємства. Зняття депозитних коштів у випадку смерті клієнта, можливе лише через 6 місяців. Успадкування коштів вкладу можливе лише спадкоємцем згідно із законом або за заповітом. Відповідно, виникають труднощі отримання коштів особами, які не перебували в законному шлюбі.

4. Відсутність податкових пільг. Прибуток, отриманий від депозитних операцій, підлягає оподаткуванню відповідно до чинного законодавства України.

Аналіз українського депозитного ринку показує, що банківські депозити є простим, доступним і гнучким інструментом для накопичення пенсійних заощаджень. Вони забезпечують можливість легко і швидко зберігати кошти, що робить їх привабливими для широкого кола вкладників. Однак, попри ці переваги, банки мають суттєві обмеження в контексті недержавного пенсійного забезпечення. Зокрема, обмежений термін вкладень і можливість зняти кошти до настання страхового випадку, що не відповідає вимогам довгострокових накопичень для пенсії, а також необхідність оподаткування отриманого прибутку та відсутність пільг не дозволять вважати банківські установи повноцінним суб'єктом системи недержавного пенсійного забезпечення.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

3.1 Зарубіжний досвід функціонування недержавного пенсійного забезпечення

Ключовим елементом систем соціального забезпечення багатьох країн світу є недержавні пенсійні фонди. Їхня діяльність базується на принципах приватного інвестування з метою накопичення капіталу для пенсійних виплат у майбутньому. На відміну від державних пенсійних систем, недержавні фонди часто пропонують учасникам ширші інвестиційні можливості та гнучкіші умови. Дослідження міжнародного досвіду функціонування таких фондів дозволяє визначити успішні практики та вдосконалити національні пенсійні системи для стабільного фінансового забезпечення населення.

У таблиці Б.1 додатку Б показані відмінності в зарубіжних пенсійних системах.

Розгляд моделей пенсійного страхування різних країн свідчить, що більшість країн застосовують універсальний підхід до формування пенсій, враховуючи страхові та накопичувально-розподільні компоненти. Системи фінансуються через внески працівників, роботодавців або держави, а в деяких країнах передбачений достроковий вихід на пенсію, як у Німеччині, Фінляндії, Швеції, та Японії.

Найбільш збалансованою є пенсійна система США, розмір пенсій якої часто перевищують рівень у багатьох західних країнах. Ця система заснована на Фонді соціального забезпечення, який фінансується за рахунок відрахувань із зарплат працюючих. Як правило, державна пенсія становить близько 40% щомісячного доходу американців пенсійного віку. Ще одним джерелом доходу

є страхові фонди, як приватні, так і державні, до яких можна перераховувати частину своїх доходів. Ці фонди функціонують за депозитною схемою, що дає змогу з часом збільшувати заощаджену суму.

Шведська пенсійна система є багаторівневою та складною, вона забезпечує мінімальну соціальну підтримку та додаткові надбавки. Складається вона з трьох основних компонентів: загальної пенсії від держави, трудової пенсії та приватних пенсійних накопичень, яка у свою чергу має власні складові (рис. 3.1)

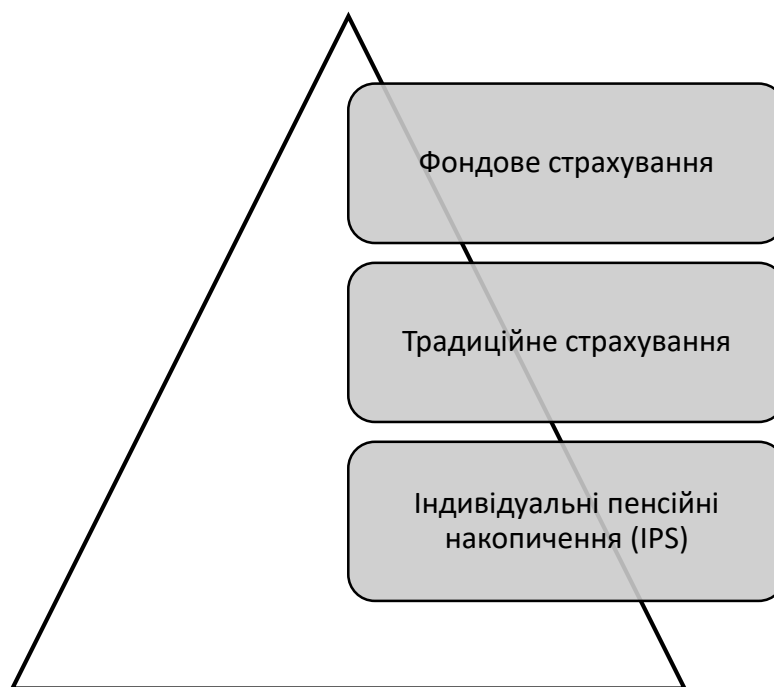

Рис. 3.1. Структура недержавного пенсійного страхування Франції

Примітка: побудовано на основі джерела [58]

Фондове страхування - це форма заощаджень, пов'язана з фондами та керована менеджером фонду. Зазвичай, вкладник обирає у які фонди інвестувати гроші, гарантія повернень таких заощаджень відсутня. Деякі компанії також пропонують страхування пайового фонду з гарантією. Це означає, що страхова компанія розміщує ваш капітал у фонді та надає гарантію, наприклад, 90 відсотків капіталу, або гарантію на поточний страховий капітал.

Традиційне страхування передбачає управління страховою компанією, яка надає певні гарантії, наприклад, гарантовану процентну ставку або частину страхового капіталу. Страхові компанії інвестують кошти в облігації,

нерухомість і акції. Іноді стратегії управління змінюються з наближенням пенсійного віку.

IPS надає більшу свободу вибору у порівнянні з традиційним або фондовим страхуванням. Вкладник має можливість відкрити IPS-рахунок у банках або компаніях з цінними паперами, обираючи між акціями, фондами та іншими інструментами. Цей тип накопичення зазвичай не має гарантії, але дозволяє повністю контролювати ваші інвестиції. Найпопулярніші пенсійні фонди Франції систематизовано у таблицю 3.1.

Таблиця 3.1

Недержавні пенсійні фонди Франції

Назва	Рік створення	Дохідність за останні 10 років	Вхідна комісія	Рівень ризику
Argenta Pension Fund	1999	5,4 %	0,00 %	3
Belfius Pension Fund Balanced Plus	2012	3,3 %	0,00 %	3
Belfius Pension Fund High Equities	1989	4,6 %	3,00 %	4
Belfius Pension Fund Low Equities	2004	2,3 %	3,00 %	3
BNP Paribas B Pension Sustainable Balanced	1987	2,9 %	3,00 %	3
Fintro Metropolitan-Rentastro Sustainable Growth	1987	4,2 %	3,00 %	4
ING Star Fund Balanced	1987	3,9 %	3,00 %	3
KBC Pricos Defensive Responsible Investing	2003	1,8 %	2,00 %	3

Примітка: побудовано на основі джерела [59]

Як бачимо, найбільш вигідним є фонд Argenta Pension Fund, який демонструє середній річний дохід близько 6% без вхідних комісій.

Недержавне пенсійне забезпечення Німеччини охоплює добровільне приватне пенсійне страхування, яке дозволяє збільшити дохід після завершення трудової діяльності. Обов'язкова державна пенсія, відома як «gesetzliche Rentenversicherung» (GRV), фінансується за рахунок внесків із зарплати, які перерозподіляються між чинними пенсіонерами без накопичення чи інвестування. Окрім того, діють професійні пенсійні програми, або «betriebliche Altersvorsorge» (bAV), що є добровільними корпоративними програмами, які роботодавці можуть запропонувати для додаткових відрахувань працівників. Також існують приватні пенсійні плани — індивідуальні інвестиційні програми, що надаються банками та страховими компаніями з метою підвищення рівня пенсійного забезпечення для осіб пенсійного віку [50].

Третій рівень сучасної пенсійної системи Франції також представлений індивідуальними добровільними пенсійними внесками, які також носять назву додаткова пенсія. Вона може бути колективною, тобто створеною компанією працівника через компанії PER або індивідуальний пенсійний рахунок. Або індивідуальною, тобто керована лише працівником і підтримується контрактом Madelin, договором страхування життя, популярним пенсійним накопичувальним планом (PERP) тощо.

Пенсійна система Японії здійснила декілька реформ, спрямованих на вдосконалення державного і професійного пенсійного забезпечення. Сьогодні вона складається з двох основних частин: національної пенсійної системи з фіксованими ставками і пенсійних виплат, пов'язаних із зайнятістю у державному та приватному секторах, що разом формують державну пенсію [51, с.11]. Крім цього, роботодавці можуть створювати корпоративні пенсійні фонди для своїх працівників, що замінюють частину державної пенсії, яка залежить від доходу, і надають додаткову фінансову підтримку.

Працівники, які не мають доступу до корпоративних пенсійних планів або є самозайнятими, можуть відкривати рахунки з фіксованими внесками через Національну асоціацію Пенсійного фонду. У 2001 році в країні були введені корпоративні пенсійні плани з фіксованими виплатами та фіксованими внесками, а також запроваджені приватні пенсійні програми для бажаючих. Традиційна професійна пенсійна система Японії охоплювала пенсійні фонди для працівників і плани з податковими пільгами, проте вони вважалися недостатніми для повного забезпечення пенсійного доходу. Тому були розроблені нові схеми з фіксованими виплатами та внесками [52, с. 501].

Вивчення досвіду країн Європейського Союзу показує, що накопичувальний метод широко використовується в корпоративних і галузевих пенсійних схемах. Експерти відзначають, що державна пенсійна система, заснована на принципі соціального страхування, володіє великим потенціалом і може розвивати накопичувальний механізм в рамках добровільного додаткового пенсійного страхування. Найстійкіші пенсійні системи, як-от у Данії, Швеції та Нідерландах, зазвичай включають обов'язкові або квазіобов'язкові недержавні схеми, які охоплюють практично всіх громадян. Для ефективного функціонування таких систем потрібна розвинена правова база, стабільна інституційна і фінансова інфраструктура, а також надійна система регулювання та нагляду. Однак кожна країна має свої особливості, тому єдиної універсальної моделі пенсійних схем, що підходить для всіх держав, не існує.

З огляду на досвід різних країн, можна зробити наступні висновки. Багаторівневі пенсійні схеми поширені в ЄС, США та Японії і зазвичай поєднують державні та приватні елементи з обов'язковими та добровільними програмами. Важливим моментом є те, що не існує універсальної моделі пенсійних схем для всіх країн, оскільки кожна з них має свої національні особливості та рівень економічного розвитку, які визначають підхід до пенсійного забезпечення. Крім того, необхідно враховувати інтереси різних соціальних груп. Роботодавці та самозайняті особи можуть бути зацікавлені у

створенні альтернативних пенсійних фондів, але працівники, ймовірно, віддадуть перевагу державним пенсійним програмам.

3.2 Проблематика діяльності недержавного пенсійного забезпечення в Україні

Система недержавного пенсійного забезпечення в Україні здебільшого представлена у вигляді недержавних пенсійних фондів. Проте їх діяльність стикається з низкою серйозних проблем, які потребують уваги і вирішення. Серед них — відсутність ефективного регулювання, що веде до низької довіри до цієї системи, а також інших ризиків, які можуть негативно впливати на стабільність і надійність пенсійного забезпечення в країні. Рішення цих проблем є необхідними для забезпечення довгострокової стійкості та ефективності недержавних пенсійних фондів в Україні.

Досліджуючи проблеми функціонування недержавних пенсійних фондів в Україні їх було систематизовано у таблицю 3.2.

Таблиця 3.2

Проблеми функціонування недержавних пенсійних фондів в Україні

Проблема 1	Зміст 2	Вплив 3
Вплив військового стану	У період військового стану та загальної економічної нестабільності знижується платоспроможність населення, а отже знижується і можливість інвестувати в НПФ.	Призводить до скорочення обсягів внесків, що обмежує можливості фондів для інвестування і генерування доходів, необхідних для майбутніх виплат.
Інфляційні процеси	Зниження вартості активів через інфляцію призводить до зменшення реальної вартості як заощаджень громадян, так і коштів самих фондів	Ускладнює фінансову стабільність недержавних пенсійних фондів та знижує їхню спроможність гарантувати достатній рівень пенсійних виплат.
Обмеженість захищених фінансових інструментів	Обмежений вибір захищених фінансових інструментів ускладнює процес диверсифікації портфелю, та мінімізацію ризиків та забезпечення стабільності своїх інвестицій.	Обмежує здатність недержавних пенсійних фондів збільшувати свою прибутковість і ускладнює реалізацію стратегій для підвищення доходності.

Закінчення таблиці 3.2

1	2	3
Відсутність гарантій безпеки пенсійних вкладів	Недостатнє регулювання та відсутність ефективних механізмів контролю ризиків створюють ситуацію, коли громадяни не впевнені в надійності захисту своїх пенсійних заощаджень.	Незацікавленість вкладників в інвестуванні в пенсійні фонди, що ускладнює залучення нових учасників
Нерозвиненість фінансового ринку	Недостатній рівень розвитку фінансової інфраструктури обмежує можливості фондів щодо максимізації прибутку та зменшення ризиків. Обмежений вибір фінансових інструментів ускладнює диверсифікацію інвестиційних портфелів і зменшує різноманіття стратегій інвестування.	Ускладнює процес диверсифікації та може призвести до концентрації ризиків у певних секторах або активах.
Відсутність державних стимулів	Податкові пільги для громадян, які роблять внески до НПФ, є недостатніми, щоб компенсувати реальні витрати, тоді як роботодавці, які фінансують пенсійні програми для працівників, не отримують вагомих економічних переваг, таких як зменшення податкового навантаження чи інші стимули	Низький рівень участі в системі недержавного пенсійного забезпечення посилює навантаження на державний пенсійний фонд.
Необмеженість адміністративних витрат	Високі адміністративні витрати значно знижують ефективність довгострокових інвестицій, оскільки значна частина коштів, призначених для інвестування, витрачається на оплату адміністративних послуг.	Погіршує фінансове забезпечення фондів та зменшує їх здатність гарантувати стабільні та адекватні пенсійні виплати для своїх учасників.
Недостатня фінансова грамотність населення	Низький рівень фінансової грамотності серед населення призводить до відсутності довіри до недержавних пенсійних фондів.	Ускладнює процес розширення системи недержавного пенсійного забезпечення та її поширення серед населення.

Примітка: побудовано на основі джерел [25, 56-57]

Так, воєнні дії на території країни призводять до економічної нестабільності, зниження доходів населення та підприємств, а отже, і до

скорочення внесків до НПФ. Знецінення гривні зменшує купівельну спроможність накопичених коштів, що негативно впливає на реальну вартість пенсійних виплат. А низька довіра до фінансових установ стимулює громадян виводити кошти з країни або шукати альтернативні варіанти заощаджень за її межами.

В Україні обмежений вибір інвестиційних активів з низьким ризиком, таких як державні облігації чи інструменти фондового ринку, як наслідок — значна частина активів НПФ інвестується у високоризикові внутрішні інструменти. Інвестиції на міжнародних ринках обмежені регуляторними бар'єрами та ризиками втрати ліквідності у міжнародних структурах.

Більшість населення не розуміє, як функціонують недержавні пенсійні фонди, що стримує їхню участь у системі. А минулі кризи та банкрутства фінансових установ знижують довіру до НПФ, навіть якщо вони мають хорошу репутацію. Крім того, немає масштабних державних чи приватних програм для популяризації пенсійного забезпечення через НПФ чи страхові компанії.

Постійні корективи у правилах діяльності НПФ створюють правову невизначеність і підвищують операційні ризики для фондів. Крім того, недержавна пенсійна система не інтегрована в загальну концепцію пенсійної реформи країни, що обмежує її розвиток. Тому банківські депозити чи страхові накопичувальні програми здаються громадянам зрозумілішими та менш ризикованими.

Наявні податкові стимули є недостатніми для залучення громадян і роботодавців до системи НПФ. А Держава не надає гарантій чи інших форм допомоги для НПФ, що знижує їхню конкурентоспроможність.

Таким чином, проблеми діяльності системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні, створюють значні труднощі для їх ефективної діяльності та забезпечення стабільних виплат пенсій. Низький рівень економічних показників, особливо за умов воєнного стану, погіршує платоспроможність населення, ускладнюючи як процес збору коштів, так і їх ефективне інвестування для забезпечення пенсійних виплат у майбутньому. Брак розвинутої фінансової

інфраструктури та обмежений вибір інструментів для інвестування лише посилюють ситуацію, змушуючи пенсійні фонди шукати альтернативи, часто менш вигідні. Відсутність механізмів гарантування безпеки пенсійних вкладів і належного контролю над їхнім розміщенням підриває довіру громадян до системи недержавних пенсійних фондів. Крім того, високий рівень адміністративних витрат значно зменшує ефективність довгострокового інвестування, що позначається на розмірі майбутніх пенсійних виплат.

Низький рівень фінансової культури серед населення та відсутність довіри до недержавних пенсійних фондів ускладнюють розширення цієї системи в Україні. Для подолання цих проблем необхідно здійснити комплексні заходи, спрямовані на реформування та зміцнення стабільності недержавних пенсійних фондів, що дозволить забезпечити їхню надійність і довіру з боку громадян.

3.3 Напрями вирішення проблем та перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні

Недержавні пенсійні фонди в Україні зіштовхуються з низкою важливих викликів, таких як низький рівень фінансової освіти серед громадян, обмежений доступ до надійних інвестиційних інструментів і недостатньо розвинена регуляторна база. Проте, вони володіють значним потенціалом для подолання цих труднощів, що сприятиме їх подальшому розвитку та успішному функціонуванню в майбутньому.

Шляхи подолання проблем, з якими стикаються недержавні пенсійні фонди в Україні, включають:

1. Визначення оптимального співвідношення ризиків і прибутковості в інвестиційних портфелях недержавних пенсійних фондів є критично важливим етапом для забезпечення їхньої фінансової стабільності та здатності забезпечувати належні пенсійні виплати в майбутньому. Цей підхід спрямований на створення рівноваги між доходністю і ризиками, з якими пенсійні фонди стикаються в процесі управління своїми активами. Спочатку для визначення оптимального співвідношення необхідно провести ретельний аналіз фінансового

становища фондів, їхніх інвестиційних стратегій та поставлених цілей. Це вимагає залучення досвідчених фінансових фахівців і аналітиків для об'єктивної оцінки потенційних ризиків та можливостей збільшення прибутковості портфель. На основі цих даних держава повинна розробити стратегії для управління ризиками та обрати найбільш ефективний інвестиційний портфель, який відповідатиме цілям фондів, їх фінансовим обмеженням і ризиковим профілям. Це включає розподіл активів між різними класами інвестицій (акції, облігації, нерухомість), диверсифікацію по регіонах та галузях економіки, а також використання захисних стратегій для зменшення впливу ризиків на портфель. Крім того, важливо впровадити механізми для постійного моніторингу та оцінки ефективності інвестиційних стратегій, що дозволить адаптувати їх до змін на фінансових ринках та зменшити ймовірність виникнення негативних наслідків.

2. Моніторинг дотримання законодавчих обмежень щодо інвестицій у пенсійні активи є важливою складовою діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні. Цей напрямок спрямований на забезпечення відповідності діяльності фондів вимогам, які регулюють інвестиційну діяльність, з метою забезпечення їхньої фінансової стабільності та збереження коштів пенсіонерів. В рамках цього напряму фонди повинні ретельно аналізувати законодавчі обмеження, що стосуються вкладення коштів у пенсійні активи, зокрема граничні обсяги інвестицій, які визначаються на основі середньомісячних значень. Для цього необхідно впровадити чіткі процедури та системи моніторингу, які дозволяють постійно відслідковувати фінансові операції та дотримання нормативів. Важливим є також наявність ефективних механізмів контролю, що дозволяють своєчасно виявляти порушення законодавства або неналежні дії, які можуть зашкодити фінансовим інтересам пенсіонерів. Це може включати проведення регулярних аудитів та перевірок, а також систему звітності, яка забезпечить прозорість і відкритість діяльності фондів перед громадськістю та регулюючими органами. Такий підхід до моніторингу та дотримання вимог законодавства сприятиме підвищенню надійності та

стабільності недержавних пенсійних фондів, збереженню довіри громадян і ефективному використанню пенсійних коштів для забезпечення соціальних потреб населення.

3. Розширення кола недержавних фінансових установ, які можуть акумулювати пенсійні активи. Це можуть бути страхові компанії, інвестиційні фонди, брокерські фірми. Такий підхід дозволить залучити різноманітні інвестиційні стратегії, збільшити різноманітність пенсійних продуктів і послуг, що доступні для населення. Це не тільки сприятиме розвитку конкуренції серед недержавних пенсійних фондів, але й стимулюватиме покращення якості фінансових послуг, підвищуючи рівень надання консультацій та обслуговування, а також забезпечуючи більш вигідні умови для вкладників у сфері пенсійного забезпечення. Крім того, це дозволить пенсійним активам бути більш захищеними завдяки більшому числу надійних установ і різноманітним інвестиційним інструментам.

4. Покращення механізму захисту пенсійних накопичень може включати створення фонду гарантування вкладів, подібно до того, як це працює з банківськими депозитами. Такий фонд гарантував би захист коштів учасників недержавних пенсійних фондів у разі їх фінансових труднощів або банкрутства. Всі внески учасників могли б бути застраховані в межах визначеної суми, що забезпечує додаткову фінансову безпеку для пенсійних накопичень. Це сприяло б підвищенню довіри до недержавного пенсійного забезпечення, зменшення ризиків для вкладників і поліпшенню стабільності пенсійної системи в цілому.

5. Активна інформаційно-роз'яснювальна робота серед населення. Важливим кроком для залучення громадян до системи недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ) є проведення масштабних інформаційних кампаній. Це може включати проведення освітніх кампаній, семінарів, вебінарів та інших заходів, спрямованих на підвищення обізнаності про цю систему, що допоможе людям краще розуміти, які можливості надає участь в таких фондах, порівняно з традиційними пенсійними системами, а також як це може вплинути на їхнє майбутнє фінансове забезпечення та доходи після виходу на пенсію. Важливо

також враховувати індивідуальні потреби громадян і забезпечити доступ до різних програм, що сприятиме зростанню інтересу до недержавного пенсійного забезпечення серед населення. Державні органи та НПФ повинні спільно працювати над формуванням усвідомлення серед людей щодо важливості відкладати кошти на пенсію.

6. Запровадження державою різних стимулів. Для заохочення людей до більш активної участі в НПФ, необхідно зменшити базу оподаткування або ж скасувати податки на виплати з НПФ після досягнення пенсійного віку. Це зробить накопичення через НПФ привабливішими для громадян, оскільки вони отримуватимуть повну суму накопичених коштів без додаткового податкового навантаження. Крім того, варто запровадити податкові пільги для компаній, які засновують НПФ з кількістю учасників понад 2000 осіб. Це дозволить великим підприємствам залучити своїх працівників до системи пенсійного забезпечення та зменшити витрати на адміністрування цих фондів.

7. Запровадження системи публічної оцінки фінансового стану недержавних пенсійних фондів в Україні є важливим кроком до забезпечення прозорості та відкритості їхньої діяльності. Ця система передбачає розробку відповідних нормативно-правових актів, які встановлюватимуть процедури та вимоги для оцінки фінансового стану фондів, а також систему розкриття інформації про їхню діяльність. Одним із ключових елементів цієї системи стане обов'язкове регулярне подання фондами фінансової звітності, яка відобразить їхні активи, зобов'язання, прибутки та витрати. Ця інформація повинна бути доступною для громадськості через публічні канали, такі як вебсайти фондів чи офіційні публікації регулюючих органів. Такий підхід дозволить громадянам отримувати необхідні дані про фінансове становище пенсійних фондів і своєчасно реагувати на можливі проблеми. Крім того, система публічної оцінки підвищить відповідальність і прозорість у їхньому управлінні. Доступність фінансової інформації дозволить виявляти потенційні ризики та проблеми, а також розробляти стратегії для їх вирішення. Це, своєю чергою, сприятиме

зростанню довіри до недержавних пенсійних фондів серед громадськості та інвесторів, що позитивно позначиться на їхній діяльності та розвитку.

8. Забезпечення загального розвитку фінансового ринку України є стратегічно важливим для зростання недержавних пенсійних фондів, а також для їх стабільності та ефективності. Розширення доступних фінансових інструментів дає можливість пенсійним фондам краще диверсифікувати свої інвестиційні портфелі, знижуючи ризики і підвищуючи потенційну прибутковість. Одним з основних аспектів цього розвитку є збільшення асортименту фінансових інструментів, що дозволяє фондам гнучко реагувати на зміни на ринку та швидше використовувати нові можливості та виклики. Розширення фінансових інструментів також сприяє підвищенню ліквідності та покращенню управління ризиками. Крім того, створення сприятливого інвестиційного клімату на фінансовому ринку залучає нових інвесторів та збільшує обсяги капіталу, доступного для інвестування. Це може включати стимулювання створення нових інвестиційних продуктів, спрощення регуляторної середовища та розвиток фінансової інфраструктури.

Перспективи розвитку недержавних пенсійних фондів включають кілька ключових напрямків (рис. 3.2).

Розвиток фінансового ринку	Зростання фінансової грамотності	Чітке регулювання та управлінські стандарти
<ul style="list-style-type: none"> • Розширення фінансових інструментів; • Збільшення диверсифікації портфелів; • Підвищення прибутковості 	<ul style="list-style-type: none"> • Зростання інтересу до НПЗ; • Збільшення кількості учасників НПЗ; • Зростання капіталу фондів 	<ul style="list-style-type: none"> • Встановлення чітких стандартів управління; • Зменшення ризиків; • Ефективне функціонування

Рис. 3.2. Напрямки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення

Примітка: побудовано на основі джерела

Розвиток фінансового ринку України може сприяти розширенню фінансових інструментів для інвестування, що підвищить диверсифікацію портфелів і забезпечить більшу прибутковість. Зростання фінансової грамотності серед населення може стимулювати інтерес до недержавного пенсійного забезпечення. Освітні заходи та інформаційні кампанії сприятимуть збільшенню кількості учасників фондів і зростанню їхнього капіталу. Вдосконалення законодавства та регуляторного середовища підвищить довіру до недержавних пенсійних фондів і забезпечить їхню фінансову стабільність. Чітке регулювання та встановлення стандартів управління допоможуть зменшити ризики та забезпечити ефективне функціонування фондів.

Отже, перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні зосереджені на вдосконаленні фінансового ринку, підвищенні фінансової грамотності населення та зміцненні правової бази. Ці напрямки сприятимуть зміцненню ролі недержавних пенсійних фондів у системі пенсійного забезпечення і забезпечать їх стабільність і надійність у майбутньому.

Загалом, напрямки вирішення проблем системи НПЗ в Україні орієнтовані на покращення управління, прозорості та фінансової стабільності. Визначення оптимального співвідношення ризиків і прибутковості в інвестиційних портфелях, моніторинг дотримання обмежень інвестування, використання міжнародних стандартів фінансової звітності та публічна оцінка фінансового стану фондів через систему розкриття інформації спрямовані на забезпечення прозорості і надійності функціонування пенсійного забезпечення. Розширення фінансових інструментів дозволить більш ефективно диверсифікувати та підвищити прибутковість інвестицій, а інформування про переваги недержавного пенсійного забезпечення допоможе збільшити інтерес громадян до цієї системи.

Впровадження цих напрямків створить стабільну та привабливу систему недержавного пенсійного забезпечення, що підвищить довіру громадян до

пенсійної системи і забезпечить комфортніші умови для їхнього майбутнього фінансового забезпечення.

ВИСНОВКИ

Аналіз проведений з метою висвітлення теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій щодо розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні дозволило дійти наступних висновків.

1. Недержавне пенсійне забезпечення — це система добровільного пенсійного накопичення, яка доповнює обов'язкове державне пенсійне страхування і забезпечує громадянам можливість формувати додатковий дохід на пенсії. Основною метою недержавного пенсійного забезпечення є надання людям можливості самостійно створювати додаткові накопичення для забезпечення стабільного рівня життя після виходу на пенсію.

2. Основними суб'єктами в системі недержавного пенсійного забезпечення виступають: недержавні пенсійні фонди; лайфові страхові компанії та банківські установи, що мають у своєму функціоналі різні пенсійні депозитні програми.

3. Ключовим елементом третього рівня пенсійного системи є недержавні фонди. Це фінансові установи, що функціонують на некомерційній основі. Вони зосереджуються на накопиченні пенсійних коштів шляхом добровільних внесків учасників та їх подальшого інвестування у прибуткові активи для забезпечення майбутніх пенсійних виплат. Такі фонди надають можливість формувати додаткові пенсійні заощадження, ефективно управляють ними та інвестують для стабільних виплат у майбутньому.

4. В Україні існує кілька видів недержавних пенсійних фондів, що відображає розмаїття пенсійних систем і моделей, дозволяючи гнучко адаптуватися до потреб різних соціальних груп та економічних умов.

5. Недержавне пенсійне забезпечення створює додатковий рівень пенсійного захисту громадян, тим самим, доповнює державні програми. Недержавні пенсійні фонди виконують завдання зі збирання та залучення

коштів, ведення та обслуговування пенсійних рахунків, здійснення інвестицій, проведення актуарних розрахунків та виплат. Ці функції реалізуються через співпрацю з ліцензованими юридичними особами. Недержавні пенсійні фонди мають велике значення для системи пенсійного забезпечення: вони сприяють накопиченню заощаджень, розвитку фінансового ринку, забезпечують фінансову стійкість та соціальний захист населення у пенсійному віці.

6. Аналізуючи нормативно-правове регулювання системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні, варто зазначити, що в країні діє розгалужена система законодавства у сфері недержавного пенсійного забезпечення, яка охоплює різні аспекти фінансової діяльності, страхування, банківського сектору та ринку цінних паперів. Ця система правових актів створює умови для розвитку суб'єктів НПЗ, забезпечуючи захист інтересів учасників та стабільність пенсійного забезпечення. Регулювання в пенсійній сфері сприяє зростанню довіри громадян до пенсійної системи та їх соціального захисту на після виходу на пенсію.

7. У дослідженні визначено індикатори та показники, що відображають діяльність недержавних пенсійних фондів, компаній зі страхування життя та банківських установ. Їх оцінка включає збирання даних, аналіз їх динаміки та оцінку рівня виплат, що є важливими для формування висновків та рекомендацій для підвищення ефективності та стабільності недержавного пенсійного забезпечення.

8. Аналіз поточного стану недержавних пенсійних фондів показав, що в період з 2023 по 2024 роки спостерігалось загальне зростання активів, доходу від інвестицій та пенсійних внесків, що свідчить про розвиток цієї сфери. Проте у 2022 році показники зростали повільніше через початок воєнних дій на території країни, що також вплинув на інвестиційну структуру фондів: збільшилася частка грошових коштів для збереження ліквідності. Пенсійні виплати також зросли, що свідчить про підвищення соціальної відповідальності фондів перед учасниками. Незважаючи на складнощі воєнного часу у 2022 році,

фонди зберегли стабільність та продовжили виконувати функцію соціального захисту для своїх учасників.

9. Ринок страхування життя в Україні, попри труднощі, викликані війною, продовжує відновлення та поступове зростання. Страхіві компанії адаптуються до змін, збільшуючи частку корпоративного страхування та залучаючи нових клієнтів, що дозволяє компенсувати зниження попиту на накопичувальні програми. Незважаючи на ризики, пов'язані з високою концентрацією ринку, компанії утримують фінансову стабільність і забезпечують свої зобов'язання перед клієнтами, зберігаючи стабільний рівень страхових виплат.

10. Банки стикаються з істотними обмеженнями у контексті недержавного пенсійного забезпечення. Зокрема, обмежений термін вкладів і можливість дострокового зняття коштів суперечать вимогам для створення довгострокових пенсійних накопичень. Крім того, необхідність оподаткування отриманого прибутку та відсутність податкових пільг ускладнюють використання банківських продуктів як ефективного інструменту для забезпечення пенсійних потреб.

11. Міжнародний досвід діяльності недержавних пенсійних фондів у різних країнах демонструє поширення багаторівневих систем, що поєднують державні та приватні складові. Варто зауважити, що єдиної універсальної моделі пенсійної системи не існує, оскільки кожна держава має свої особливості та рівень економічного розвитку. Крім того, важливо враховувати потреби різних верств населення. Розбудова пенсійних систем вимагає ефективного правового забезпечення, надійної інституційної та фінансової інфраструктури, а також механізмів контролю та регулювання для гарантування стабільності та надійності пенсійних виплат.

12. Проблеми недержавних пенсійних фондів в Україні створюють суттєві перешкоди для їхнього ефективного функціонування та забезпечення майбутніх пенсійних виплат громадянам. Низькі економічні показники, особливо на тлі збройного конфлікту, ускладнюють збір і раціональне

інвестування коштів. Інфляція зменшує вартість активів, а нерозвиненість фінансової інфраструктури звужує вибір доступних фінансових інструментів. Брак надійних засобів для розміщення пенсійних заощаджень та високі адміністративні витрати поглиблюють проблему. Недовіра населення до пенсійних фондів і відсутність фінансової культури також ускладнюють ситуацію.

13. Для розв'язання проблем недержавних пенсійних фондів в Україні важливо зосередитись на поліпшенні управління, прозорості та фінансової стабільності. Оптимізація співвідношення ризику та доходу в інвестиційних портфелях, контроль за дотриманням інвестиційних обмежень, використання міжнародних стандартів фінансової звітності та публічне оцінювання фінансового стану фондів через систему розкриття інформації – це кроки для забезпечення прозорості та надійності функціонування пенсійної системи. Розширення спектру фінансових інструментів на ринку сприятиме диверсифікації вкладень, зниженню ризиків і підвищенню дохідності. Інформаційна кампанія про переваги недержавного пенсійного забезпечення може збільшити зацікавленість громадян, що сприятиме розвитку цієї галузі пенсійної системи. Застосування таких заходів сприятиме створенню більш стабільної та привабливої системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні та підвищить довіру громадян до пенсійної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткаліч О.І. Зарубіжний досвід правового статусу недержавних пенсійних фондів. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2012. № 8. С. 46-49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2012_8_14 (дата звернення 07.08.2024).
2. Ріппа М., Шимко Я. Економічна природа недержавних пенсійних фондів. *Економічний вісник університету*. 2019. № 41. С. 162–170. URL: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-41-162-170> (дата звернення 07.08.2024).
3. Танчик В.І., Грушко В. І. Сучасний стан та перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: матеріали міжнародної конференції (21-22 листопада 2019 р.)*. Київ. 2019. С. 369-371. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/materiali-konferentsij/grushko_0010.pdf (дата звернення 08.08.2024).
4. Barr, Nicholas and Diamond, Peter A., Reforming Pensions (2008). MIT Department of Economics Working Paper No. 08-22. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1315444> (дата звернення 09.08.2024).
5. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 № 1057-IV (Редакція станом на 01.07.2021) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text> (дата звернення 09.03.2024р).
6. Небаба Н.О. Система недержавного пенсійного забезпечення в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2014. №12. С 41-44. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/53008> (дата звернення 10.08.2024).
7. Шумило М. М. Сучасний стан та перспективи розвитку . системи пенсійного забезпечення в Україні. *Вісник Національної академії наук України*. 2017. №2. С. 76-87. URL:

http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vonu_prav/2010_1/15.pd (дата звернення: 15.08.2024).

8. Дем'янчук О. І., Ничипорук А. А. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні. *Вісник Одеського національного університету*. 2021. № 5. С. 92-96

9. Павловська Л. Д., Мрачковська Н. К. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні. *Ефективна економіка*. 2019. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=735> (дата звернення: 14.08.2024).

10. Шумило М. М. Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні : монографія. К. : Ніка-Центр, 2016. 680 с.

11. Нацкомісія припинила ведення Державного реєстру фінансових установ. *МінФін*. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2024/01/16/119790727/> (дата звернення: 15.08.2024).

12. Теслюк С. А. Порівняльна характеристика суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Ужгород: Гельветика, 2016. Вип.9. С. 149–152. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/12443> (дата звернення 20.08.2024).

13. Які розміри ПСП застосовуватимуться у 2024 році? *Дебет-Кредит*. URL: <https://news.dtki.ua/taxation/pdf/87709-iaki-rozmiri-ppsp-zastosovuvatimutsia-u-2024-roci> (дата звернення 22.08.2024).

14. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print1373554688442599> (дата звернення: 23.08.2024).

15. Пільги та податки. *Ліга пенсія*. URL: <https://ligapension.com/dlya-sebya/lgoty-i-nalogi> (дата звернення: 28.08.2024).

16. Беялов Т. Е., Коваленко Д. І. Характеристика суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення: функціонування і проблеми діяльності. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 2 (140). С. 57-62. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/3609> (дата звернення: 28.08.2024).

17. М. О. Цибульник. Ключові аспекти обліку розрахунків з учасниками недержавного пенсійного фонду. *Причорноморські економічні студії*. 2017. №20. URL: <https://europub.co.uk/articles/-A-648981> (дата звернення 01.09.2024).
18. Ріппа М., Шимко Я. Економічна природа недержавних пенсійних фондів. *Економічний вісник університету*. 2019. № 41. С. 162–170. DOI: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-41-162-170> (дата звернення 02.09.2024).
19. Теслюк С. А., Грудзевич І. Т. Обґрунтування доцільності впровадження недержавного пенсійного забезпечення. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк, 2016. № 3. С. 107–114.
20. Цікановська Н. А. Класифікація недержавних пенсійних фондів у контексті забезпечення їхньої фінансової безпеки. *Вісник Університету банківської справи*. 2016. №1. С. 25-26.
21. Пам'ятка для учасника недержавного пенсійного фонду. *Головна*. URL: <http://pmguinfo.dp.ua/nappravleniya-deyatelnosti/negosudarstvennyj-pensionnyj-fond/108-profkomu-i-rabotodatelyu/352-pamyatka> (дата звернення: 05.09.2024).
22. НКЦПФР про компанії з управління активами. *Financial Abuse Prevention Software Solutions*. URL: <https://finap.com.ua/nktspfr-pro-kompaniyi-z-upravlinnya-aktyvamy/> (дата звернення: 07.09.2024).
23. Небаба Н. О. Особливості механізму управління фінансовими потоками недержавних пенсійних фондів. *Актуальні проблеми економіки та управління в сучасних соціально-економічних умовах: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 02-03 жовтня 2016*. Дніпропетровськ: Герда. 2016. С. 229-231. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/64022/5/Nebaba_Osoblyvosti.pdf (дата звернення 10.09.2024).
24. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.03.2024. *Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку*.

URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/npf_1_kv-2024.pdf

(дата звернення: 12.09.11.2024).

25. Давиденко Є. Недержавні пенсійні фонди: чи можуть вони забезпечити українцям достойні пенсії. *ФОКУС*.

URL: <https://focus.ua/uk/economics/581431-nederzhavni-pensiyni-fondi-chi-mozhuvoni-zabezpechiti-ukrajincyam-dostoyni-pensiji> (дата звернення: 15.09.2024).

26. Євтушенко Н., Стеценко Д., Ткаченко Є. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: перспективи розвитку. *Grail of science*. 2024. № 42. С. 76–83. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.02.08.2024.009> (дата

звернення: 16.09.2024).

27. Звіт про роботу органів Пенсійного фонду України за I півріччя 2022 року. *Пенсійний фонд України*.

URL: <https://www.pfu.gov.ua/content/uploads/2022/08/zvit-I-pivr-22.pdf> (дата звернення: 20.09.2024).

28. УАІБ: Щомісячний огляд діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні. Грудень 2022 року. *Українська Асоціація Інвестиційного Бізнесу*. URL:

<https://www.uaib.com.ua/analituaib/npf-month/uaib-shchomisyachniy-oglyad-diyalnosti-nederzhavnih-pensiynih-fondiv-v-ukrajini-gruden-2022-roku> (дата

звернення 25.09.2024).

29. Офіційний веб-сайт Відкритого пенсійного фонду «ПриватФонд».

30. Офіційний веб-сайт Відкритого пенсійного фонду «Династія». URL:

31. Офіційний веб-сайт Недержавного пенсійного фонду «ОТП Пенсія».

32. Рейтинг компаній страхування життя. *FORINSURER*. URL: <https://forinsurer.com/ratings/life> (дата звернення: 05.10.2024).

33. Страхування життя у 2023 році: зміна настроїв та стратегій під час війни. *Останні новини України та світу онлайн – delo.ua*. URL:

<https://delo.ua/insurance/straxuvannya-zittya-u-2023-roci-zmina-nastroyiv-ta-strategii-pid-cas-viini-417241/> (дата звернення: 07.10.2024).

34. Огляд небанківського фінансового сектору: серпень 2023. *Офіційний веб-сайт НБУ.* URL:

https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2023-08.pdf?v=4 (дата звернення: 09.10.2024).

35. Огляд страхового ринку України за 1 півріччя 2024 року: премії зросли до 24,2 млрд грн. *FORINSURER.* URL: <https://forinsurer.com/news/24/09/26/44250> (дата звернення: 10.10.2024).

36. Рейтинг: премії зі страхування життя . *Рейтинг страхових компаній України | Insurance TOP.* URL: <https://insurancetop.com/top/uallife/premii> (дата звернення: 12.10.2024).

37. Здійснення страхової виплати. *Pidru4niki.* URL: https://pidru4niki.com/1427040649871/pravo/zdiysnennya_strahovoyi_viplati (дата звернення: 15.10.2024).

38. Найкращі страхові компанії України 2024 за версією delo.ua. *Останні новини України та світу онлайн.* URL: <https://delo.ua/finance/naikrashhi-straxovi-kompaniyi-ukrayini-2024-golosuvannya-428418/> (дата звернення: 16.10.2024).

39. Огляд небанківського фінансового сектору: вересень 2024. *Офіційний веб-сайт НБУ.* URL: <file:///C:/Users/IraDe/Downloads/file00758.pdf> (дата звернення: 18.10.2024).

40. Страхові резерви та порядок їх формування. *Pidru4niki.* URL: https://pidru4niki.com/11510409/strahova_sprava/strahovi_rezervi_poryadok_formuvannya (дата звернення: 20.10.2024).

41. Страхова компанія PZU - додатковий інвестиційний дохід. *Страхова компанія ПЗУ Україна.* URL: <https://www.pzu.com.ua/about/finance/invest.html#>: (дата звернення: 21.10.2024).

42. Рейтинг компаній страхування життя. *FORINSURER*. URL: <https://forinsurer.com/ratings/life> (дата звернення 23.10.2024).

43. Ріппа М. Імперативи бюджетного фінансування соціального захисту і соціального забезпечення в Україні. *Світ фінансів*. 2018. Вип. 3(56). С. 28–40.

44. Третяк Д. Суперечності розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2014. Вип. 1 (154). С. 89–93.

45. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 23.02.2012 р. № 4452-VI. URL : <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4452-17> (дата звернення 01.11.2024).

46. Інструкція про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків – резидентів і нерезидентів : затв. Постановою Правління НБУ 12.11.2003 року № 492 (у редакції постанови Правління НБУ від 01.04 2019 року № 56). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03> (дата звернення 02.11.2024).

47. У якій валюті українці зберігають заощадження і в яких банках: дані НБУ. *РБК-Україна*. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/kiy-valyuti-ukrayintsi-zberigayut-zaoshchadzhennya-1707375606.html> (дата звернення: 05.11.2024)

48. Депозити для пенсіонерів. *МінФін*. URL: <https://minfin.com.ua/ua/deposits/pensioners/> (дата звернення: 05.11.2024).

49. Депозити для пенсіонерів/ *Простобанк Консалтинг*. URL : https://www.prostobank.ua/depozity/depozity_pensioneram (дата звернення 07.11.2024).

50. Pension Savings: The Real Return. 2022. URL: <https://betterfinance.eu/wpcontent/uploads/SUMMARY-BOOKLET-The-Real-Return-Long-Term-PensionSavings-Report-2022-Edition.pdf> (дата звернення 08.11.2024).

51. Chen R. Putting out the NBFire: lessons from the uk's liability-driven investment (ldi) crisis. IMF Working Paper. 2023. 25 p.

52. Morina F. The impact of pension fund assets on economic growth in transition countries, emerging economies, and developed countries. *Quantitative Finance and Economics*. 2022. № 3. P. 459–504

53. Bezemer D. Explaining the growth of funded pensions: A case study of the Netherlands. *Econstor*. 2022. № 213. P. 1-42.

54. Горбунова О. А. Європейський досвід організації пенсійного забезпечення. *Сучасний рух науки: тези доп. VIII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 3-4 жовтня 2019 р.* Дніпро, 2019. С. 441-445.

55. Утвенко В. В. Система соціального забезпечення та соціальної підтримки: навч. посіб. Київ : ДП Вид. дім “Персонал”, 2018. 248 с.

56. Рудик В.К. Організаційна структура функціонування недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Фінанси України*, 2012. Вип. № 7. С. 74—83.

57. Борисюк О. В., Дацюк-Томчук М. Б., Звірко А. О., Демчук І. В. Роль недержавних пенсійних фондів у забезпечення соціально-економічного розвитку України. *Modern Economics*. 2022. № 32(2022). С. 16-23. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V32\(2022\)-02](https://doi.org/10.31521/modecon.V32(2022)-02) (дата звернення 07.09.2024).

58. Comprendre le système de la retraite. *UMR*. URL: <https://umr-retraite.fr/preparer-sa-retraite/comprendre-le-systeme-de-la-retraite.html> (дата звернення: 03.12.2024).

59. Curvo. Les meilleurs fonds d'Épargne-pension en 2024. *Curvo*. URL: <https://curvo.eu/fr/article/meilleur-fonds-epargne-pension> (дата звернення: 03.12.2024).

